

Vrolijke rederijkerspoëzie uit de 15e en 16e eeuw

Bas Jongenelen

VROLIJKE REDERIJKERSPOËZIE UIT DE 15^E EN 16^E EEUW

Vrolijke rederijkerspoëzie uit de 15^e en 16^e eeuw

Bas Jongenelen (samenstelling)

Tilburg 2025

Een deel van de vertalingen is gemaakt tijdens de module ‘Nederlandse literatuur in de Middeleeuwen en Vroegmoderne tijd’ (studiejaar 2024-2025), als onderdeel van de masteropleiding Nederlands van Fontys Educatie te Tilburg. De volgende studenten hebben eraan bijgedragen: Amber Goudkamp, Arno Rottier, Britt van Stipdonk, Christa Bartnick, Ellen Elzink-Santegoeds, Elon Scheeders, Isabel Nieuwenhuijs, Marieke Hotterbeekx, Marlieke Puts, Parastoe Nabizada, Sarah Zweegers, Suzan de Bruijn en Tamara van Thiel.

Omslagillustratie: Pieter Aertsen, *De eierdans* (1552), Rijksmuseum Amsterdam (SK-A-3)

Omslagontwerp: O.B. Kunst

ISBN 9789465202808

Inhoud

Anthonis de Roovere.....	9
Vier rondelen	10
Van der mollenfeeste	13
Jan van Doesborch	19
Tquaetste datter af comt zijn barvoete kinderen.....	20
Nu segt mi wie heeft den prijs ghewonnen	24
Boter en kase stoffiert die cuekene wel	27
Jan van Stijevoort	31
Steect van verre ic heb luttel an	32
Prueft selve wat sulcke liefde can maken	35
Anna Bijns	39
Dit vermach den eers meest tallen tyen	40
Tes beter geveesten dan qualijk gevaren.....	46
Gent 1539	51
Lo	52

Hantwaerpen (Antwerpen)	55
Antwerps Liedboek	59
Een nyeu liedeken	60
Een nyeu liedeken van Claes molenaer	64
Een amoreus liedeken	68
Matthijs de Castelein	71
Drie rondelen	72
Meester Oom	75
Rotterdam 1561	85
Liefde boven al	86
Johan Fruijters	90
Ick verbey den tijt	95
Wilt lijdt samich sijn	99
Egbert Meindertz	102
Eduard de Dene	107
Poy poy manneken poy	108
In myn Ketel comt ghildekens Cuusch ick net	110

Nawoord.....	113
Gehanteerde literatuur.....	129

Anthonis de Roovere

Vier rondelen

1

Die gheen pluymen en can strijcken,
Die en dooch ter werelt niet.
Is by aerm, by en sal niet rijcken,
Die gheen pluymen en can strijcken.
Alomme soe heeft by tachterkijcken.
Hy wordt verschoven, waer men hem siet:
Die gheen pluymen en can strijcken,
Die en dooch ter wereltd niet.

2

Sluymende zueghen eten wel haer draf.
Al sietmen de lieden, men kentse niet.
Ten is gheen coorne sonder caf.
Sluymende zueghen eten wel haer draf.
Het heet sulc milde, die noydt en gaf.
By desen veel tsgheelijcx gheschiet.

1

Wie geen pluimen kan strijken
die deugt niet voor de wereld.
Als hij arm is, zal hij niet rijk worden,
wie geen pluimen kan strijken.
Overal heeft hij het nakijken.
Hij wordt aan de kant geschoven waar hij ook is.
Wie geen pluimen kan strijken
die deugt niet voor de wereld.

2

Stille zeugen eten alles op.
Al ziet men de mensen, men kent hen niet.
Er is geen koren zonder kaf.
Stille zeugen eten alles op.
Degene die nooit iets geeft, wordt mild genoemd,
je ziet overal hetzelfde gebeuren.

Sluymende zueghen eten wel haer draf.
Al sietmen de lieden, men kentse niet.

3

Die nu ter wereltd sal bedien,
Die moet duersteickt zijn als een iacke.
Alomme moet by hoocheydt dien,
Die nu ter wereltd sal bedien.
Onnoosel als die Godt verrien,
Oft anders gaet by metten sacke.
Die nu ter wereltd sal bedien,
Die moet duersteickt zijn als een iacke.

4

Die door de wereltd sal gheraken,
Die moet connen huylen metten honden.
Ende moet oock connen diverssche spraken,
Die door de wereltd sal gheraken.
Hier waerheydt segghen, en ghinder missaecken,
Vooren salven ende achter wonden.

Stille zeugen eten alles op.
Al ziet men de mensen, men kent hen niet.

3

Wie in de wereld wil slagen
die moet zoveel streken hebben als een jas steken.
Overall moet hij de hoogheid dienen,
wie in de wereld wil slagen.
‘Onschuldig’ zoals zij die God verraden hebben
of anders moet je rondgaan met de bedelzak.
Wie in de wereld wil slagen
die moet zoveel streken hebben als een jas steken.

4

Wie het wil maken in de wereld
die moet met de honden kunnen huilen,
en hij moet ook allerlei talen kunnen spreken,
wie het wil maken in de wereld.
Hier de waarheid zeggen en daar liegen,
van voren vleien en aan de achterkant het mes erin.

Die door de werelddt sal gheraken,
Die moet connen huylen metten honden.

Wie het wil maken in de wereld
die moet met de honden kunnen huilen.

Van der mollenfeeste

Van der mollenfeeste

Hoort, ghy goede lieden al ghemeyne,
Edele, onedele, aarme ende rijcke,
Ghy zijt ontboden groot ende cleyne
Te trecken in een ander wijcke:
Hy is uutghesonden met zijnder pijcke,
Des opperste Prinche messagier
Maeckt u ghereedt alle ghelijcke.
Ghy en muecht niet langher blijven hier.

Al in dat lantschap vanden mollen
Moetdy trecken, sonder waen.
Al wildy daer teghen stryen of grollen,
Ten mach u helpen niet een spaen.
Als de bode coempt, soe eest ghedaen,
Hoe jonc, hoe schoone, hoe vroom, hoe wijs,
Als Dopperste ghebiedt soe moet ghy gaen

Het mollenfeest

Luister, goede mensen hier bijeen,
edelen, onedelen, armen en rijken,
jullie, groot en klein, zijn uitgenodigd
om naar een ander gebied te gaan,
hier is gekomen, met zijn speer:
de gezant van de Hoogste Heer!
Maak je gereed, jullie zijn hierin gelijk,
jullie kunnen hier niet langer blijven.

Naar het land van de mollen
moeten jullie gaan, ja echt!
Wil je je ertegen vechten of over spotten?
Dat zou je geen greintje helpen.
Als de gezant komt, dan is het gedaan.
Hoe jong, hoe mooi, hoe sterk of wijs,
als de Hoogste het beveelt, dan moet je

Trecken int landt van mollengijs.

Der mollen heere, dopperste prins,
Die de mol schiep, de blinde beeste,
Heeft ontboden haer ende gins
Onder tvolck, minste ende meeste,
Dat sy commen ter molle feeste,
Daer sy hof houden onder deerde.
Als dlichaem sal scheeden vanden gheeste,
Salmen elck dienen naer zyn weerde.

De Paus ende zyn Cardinalen
Moeten alle tdeser feesten zijn.
Legaten, Bisschoppen, Dekens, Officialen,
Prochiepape, Predicare, jacopijn,
Freminuers, Vrouwenbruers ende Augustijn,
Priesters, clercken ende meesters wijs,
Dese moeten binnen corten termijn
Trecken ter feesten te Mollengijs.

Saertroosen, Monnicken, regulieren,
Bogaerden, Lollaerden ende Cluysenaren,

vertrekken naar het land van Mollengijs.

De heer van de mollen, de Hoogste Heer
die de mol schiep (dat blinde beest)
heeft uitgenodigd hier en daar
onder het volk de minsten en de meesten,
om te komen naar het mollenfeest.
Daar onder de grond houden zij hof.
Als het lichaam gescheiden is van de geest
zal ieder op zijn waarde geschat worden.

De paus en zijn kardinalen
zijn ook verplicht aanwezig op dit feest.
Legaten, bisschoppen, dekens, officialen,
parochiepriesters, predikers, dominicanen,
franciscanen, karmelieten en augustijnen,
priesters, alle geestelijken en wijze academici
moeten allemaal binnen korte tijd
naar het feest van Mollengijs gaan.

Karthuizers, monniken, reguliere kanunniken,
begarden, broeders van barmhartigheid, ingekluisden,

Fratres, wildt u ghereeden schiere.
Nonnen, baghijnen, wilt mede varen;
Clopsusters, susters bedelaren,
Ende alle die leven nae den gheeste,
Maeckt u bereedt sonder sparen:
Ghy moet al trecken ter mollen feeste.

Keysers, Coninghen, Hertoghen, Graven;
Baenrotsen, Ridders ende Joncheeren,
Ende voort alle rijcke van haven,
Wilt u tallen duechden keeren,
Want den wech die moetty leeren,
Ter feesten te commene te Mollengijs.
Maeckt u ghereet, dat ghy met eeren
Daer muecht ontfangen lof ende prijs.

Cancelliers, Baillious ende Souvereyns,
Schouthetens, Amptmans ende Dienaeren,
Schepenen, Meyers ende Castelleyns,
Ontfanghers, rentmeesters ende wisselaren,
Hoofmeesters, die de salen bewaren,
Portiers, cocx, smaect wel den keeste.

broeders! Maak je alvast gereed.
Nonnen, begijnen, jullie gaan mee!
Klopszusters, bedelnonnen,
en iedereen die leeft als een geestelijke,
maak je gereed, zonder te treuzelen:
jullie moeten allemaal vertrekken naar het mollenfeest.

Keizers, koningen, hertogen, graven,
baanderheren, ridders en jonkheren,
en verder iedereen met veel bezit,
richt je op de deugden:
want deze weg moet je kennen
om bij het feest van Mollengijs te komen.
Maak je gereed, zodat je met eer,
lof en prijzen daar ontvangen wordt.

Kanseliers, baljuws en opperbaljuws,
schouten, ambtenaren en dienaren,
schepenen, meiers, en slotvoogden,
belastinginners, rentmeesters en wisselagenten,
hofmeesters die de kastelen bewaken,
portiers, koks (besef dat heel goed)

Ende die edele zeeman moet varen
Met zijnen schepe ter mollen feeste.

Ghy machtige poorters ende bourgoys,
Ghy rycke pachters ende rentiaren,
Al zijn u solders vol corens, vol hoys,
U kisten vol ghelts ende u fortchieren,
Ghy rycke coopliden ende drapenieren,
Al zyn u kisten vol meerssen, vol wollen,
Ghy sult oock moeten trecken Logieren
In dat lantschap vanden mollen.

De Coninck der mollen heeft doen ontbieden
Met zijnen bode stijf ende sterck
Al teenemale de ambachtslieden,
Dat sy oock moeten laten twerck.
Dus rade ick elcken dat by neme merck
Om goede herberghe ende logijs.
Want claer gheseyt, ghy moet int perck,
Ter feesten commen van Mollengijs.

Der mollen Coninck heeft doen vermanen

en de goede zeeman – die moet varen
met zijn schip naar het mollenfeest.

Jullie machtige poorters en burgers,
jullie rijke pachters en rentenieren;
al zijn je zolders vol graan, vol hooi,
je kisten en koffers vol geld,
jullie rijke kooplieden en lakenwevers,
al zijn je kusten vol handel, vol wol,
jullie moeten ook komen logeren
in het land van de mollen.

De koning van de mollen heeft ontboden
door zijn bode, stijf en sterk,
zeker dat de ambachtslieden
ook het werk neer moeten leggen.
Dus raad ik ieder aan, dat hij moeite doet
voor goede herbergen en logies;
want, klaar gezegd, jullie moeten in het land
van Mollengijs komen feesten.

De mollenkoning heeft opgeroepen

Alle jonghe ghesellen fijn,
Met corte keerels, met langhen palanen
Aen haer schoen ende aen haer pattijn;
Voort alle stortstekers, wie sy zijn,
Leght af u sweerden, u walsche dollen.
Want ghy moet, eer lanck termijn,
Trecken int landschap vanden mollen.

Selden is volmaect de feeste,
Daer vrouwen ghebreken ofte jonckvrouwen.
Dies zijnse ontboden minste ende meeste
Ter mollen feeste in goeder trouwen.
Langhe sleypsteerten ofte bonte mouwen
Noch tuyten en dorven sy hebben twint.
De mollen die daer haer feesten houwen
Sy en soudent niet sien: Si sijn al blindt.

Dese meyskens zijn oock alle ghedaecht,
Die te vastenavond pijpers hueren.
Eest dienstbode, voestre ofte maecht,
Die haer voeten te dansene rueren,
Dese moeten wech in corten uren,

alle flinke jongemannen,
met skinny kleding, met punten
aan hun schoenen en aan hun sandalen.
Verder alle vechtersbazen (wie jullie ook zijn):
leg je zwaarden af en je Waalse dolken,
want jullie moeten, op korte termijn,
vertrekken naar het land van de mollen.

Zelden is het feest volmaakt
als er geen vrouwen of meisjes zijn:
dus zijn zij uitgenodigd, de minsten en de meesten,
vol vertrouwen voor het mollenfeest.
Lange slepen of mouwen met bont,
of vlechten hebben zij niet nodig:
de mollen die daar een feestje bouwen,
zien dat toch niet – ze zijn immers blind.

Aan deze meisjes is ook gedacht:
die met carnaval blazers horen...
Of ze dienstbode, voedster of maagd zijn,
als ze hun voeten kunnen laten dansen
dan moeten ze op pad, over een korte tijd.

Hoe jonck si sijn, hoe blijde van gheeste.
Dit dansen, dit reyen mach hier niet dueren:
Sy moeten gaen dansen ter mollen feeste.

Hoe jong ze zijn, hoe vrolijk van geest,
hier dansen en springen zal niet lang duren,
zij moeten gaan dansen op het mollenfeest.

Jan van Doesborch

Tquaetste datter af comt zijn barvoete kinderen

Die quaet van Venus discipulen clappen,
Mocht ic, ick dedese inder hellen versincken.
Wat schadet wat bier die lieden tappen;
En moechdijs niet, ghi en derves niet drincken.
Al saechdi een meysken een iongelinc wincken,
Al saechdi helsen, cussen, het mondeken lecken,
Al hoorde vanden coop den opslach clincken,
Al saechdi die raetkamer bloot ontdecken,
Al saechdi den spit voor die cueken trecken
Om den roost te speten, wat macht u hinderen.
Peyst natuere doetse daer toe verwecken
En wat wiltmen veel dair met dralen oft gecken,
Tquaetste datter af comt zijn barvoete kinderen.

Menich moeder loopt roepen al verstorbeert:
O wee mijn dochter sluyt qualic haer benen.
Een ander staet en is ghemoleert,
Si doet selver geerne en gaender om weenen;

Zij die kwaad preken over Venus,
als het aan mij lag, ik zou ze naar de hel sturen.
Maar wat voor bier deze mensen ook tappen,
als je het niet wilt, dan drink je het niet.
Al zag je een meisje naar een jongen wenken,
als zag je ze omhelzen, kussen, tongzoenen,
al hoorde je van de aankoop wat de winstmarge was,
al zag je de raadkamer open en bloot,
al zag je het spit voor de keuken gereed worden
om het te roosteren vlees erop te rijgen, wat zou dat?
Denk eraan waar de natuur je voor gemaakt hebt
en wil er niet over zeuren of de draak mee steken,
het ergste wat ervan komt, zijn blootvoetse kinderen.

Menig moeder loopt vol verwarring te roepen:
‘O jee, mijn dochter sluit amper haar benen.’
Een andere staat er en zegt dat ze verkracht is,
maar ze doen het zelf graag en huilen erom;

Deen spint quaet garen en dander loopt met enen,
Tis wonder wat sijer af te seggen plegen.
En waer toe sou god die gereetschap verleenen
Dan om torboren, dus wou ic wel dat si swegen.
En bi wilen wort de sommige dair om geslegen;
Seit deen quaet, dander en sals niet verminderen,
Elck moet hebben hoet geraect si of gecregen.
En wat wiltmen de sake veel hooch daer om wegen
Tquaetste datter af comt zijn barvoete kinderen.

De sulcke seggen: houwet eer ghijt doet,
So mocht u salicheyt sijn gewrocht.
De sommige verhanct hem, twaer also goet
Den coop gescheyden gebleven als geknocht.
En waert ooc niet beter in tijts vercocht,
Want wien vroeck hongert moet vroeck ontbiten;
Lust u fruyt en ghi sijt ten bogaert gerocht,
Ghi souter met uwen cluppel in smijten.
Sal dan die sat is nu den hungerige verwijten
Al mach hi wat spijsen meer verslinderen,
En salmen tgetouwe met pissen verslijten.
Laet houwen int vlees, ten sal niet splijten,

de ene spint er garen bij en de ander loopt ermee weg,
het is wonderbaarlijk wat ze er allemaal over beweren.
En waarom zou God dat gereedschap gegeven hebben,
dan voor een voordeel? Ik wou dat ze zwegen.
Soms wordt er iemand om geslagen,
is de ene kwaad, de ander zal het niet verminderen,
ieder krijgt hoe het hem geraakt wordt of gekregen.
En waarom zou men deze zaak zo hoog opnemen?
Het ergste wat ervan komt, zijn blootvoetse kinderen.

Zulke mensen zeggen: stop nog voor je begonnen bent,
dan is de zaligheid voor je gemaakt.
Voor sommigen verandert het, en dat is ook goed,
als de koop anders gaat dan afgesproken.
En had het niet beter eerder verkocht kunnen worden?
Want wie vroeg honger heeft, moet vroeg ontbijten.
Lust u fruit en bent u naar de boomgaard gerend,
dan zou je er met je knuppel gaan rondzwaaien.
Zal dan degene die vol is de hungerigen verwijten?
Al zou hij liever nog meer eten verslinden,
en zal hij zijn gereedschap met pissen verslijten?
Laat het in het vlees houwen, het splijt er niet van,

Tquaetste datter of comt zijn barvoete kinderen.

Ghi ionge lustige abel vroukens,
Wat schaet al hebdi corte achterhielkens,
Laet sayen dat sadeken, wint ionge groukens,
Tis hemelsce vollinge met salige sielkens.
Niet voor u knielende op blote kniekens
Maer u lief in uwen armen ontfaet;
Ontfaet u lief tusschen u diekens,
Tis dwerck daer al die werelt bi staet,
Adam en eva dedent, ten is geen quaet.
Latet heylichdom inde lampe verslinderen,
Ghi siet datter niemant manck af en gaet.
Elck neemt alst comt, tis mijnen raet,
Tquaetste datter af comt sijn barvoete kinderen.

En acht niet op suster lute of broeder coppen
Die Iesus roepen als men daer af spreekt.
Twaer sonde soudemen dat gaetken stoppen
Daer die suete olie uut leect.
Wie weet beste dan diet eygen gebreect
En selver den last draecht en gevoelt de pine.

het ergste wat ervan komt, zijn blootvoetse kinderen.

Julie jonge lustige leuke vrouwen,
je hebt er geen schade van dat je snel op je rug ligt.
Laat zaaïen het zaadje, sla jonge vissen aan de haak,
de hemel zit vol met zalige zieltjes.
Ze knielen niet voor jou op hun blote knietjes,
maar ontvang je liefje in je armen,
ontvang je liefje tussen je dijen.
Het is het werk waar de hele wereld om draait.
Adam en Eva deden het, het kan geen kwaad.
Laat het heilig vuur in de lamp niet doven,
je ziet dat er niemand slecht van wordt,
je moet het pakken als het langskomt, is mijn raad,
het ergste wat ervan komt, zijn blootvoetse kinderen.

Sla geen acht op zuster Lute of broeder Coppen,
zij roepen 'Jezus' als men over 'het' praat.
Het zou zonde zij om het gaatje dicht te maken
waar de zoete olie uit lekt.
Alleen degenen die het ervaren heeft, weet het goed
en wie de last gedragen en de pijn gevoeld heeft.

Die sijn speere buycht die en dient niet daer men steect,
Elck van sijnder siekten suect medecine.
Leent si mi thuere, ick leen haer dmijne,
Ende niet te sparen al sout in stucken splinderen.
Elck wilt altijt labueren, tis Venus doctrine,
Doet vri u beste knaep, ioncwijf, baghine,
Tquaetste datter af comt sijn barvoete kinderen.

Prince

Dies gewegen hebben menich onsse,
Oude quenen die ontrent den vier en den heert zijn,
Bemasselt, berompelt tot in haer fronsse,
Ende guylen die als af ghereden peert sijn,
Die lachteren dat si niet meer begeert sijn.
Mer al saechdise smijten dat haer die billen schinderen,
Swijcht al stille al dunct u een vri geveert sijn,
Mer wilt altoos besich ontrent den steert sijn:
Tquaetste datter af comt sijn barvoete kinderen.

Wie zijn speer gebroken heeft en niet meer kan steken,
die zoekt voor zijn ziekte een medicijn.
Als zij mij het hare leent, dan leen ik haar het mijne.
Wees niet te zuinig, al zou het in stukken versplinteren,
iedereen is altijd aan de slag, dat is de wet van Venus.
Doe lekker je best knaap, juffie, begin,
het ergste wat ervan komt, zijn blootvoetse kinderen.

Prince

Wie menig gewicht al gewogen hebben,
oude wijven die als het vuur in de haard zijn,
bezoedeld, gerimpeld tot in hun vouw,
en pony's die als afgereden paarden zijn,
die lachen erom dat ze niet meer begeerd worden,
maar zie ze geslagen worden tot hun billen gloeien,
zwijg dus stil, want het lijkt je vreemd geval,
maar wees altijd bezig met het deel waar je staart zit,
het ergste wat ervan komt, zijn blootvoetse kinderen.

Nu segt mi wie heeft den prijs ghewonnen

Een vrolic bagijnken fray in palisten
Hinc eens drie pepercoecken op uut minnen,
So wie den stercken veest conde vijsten
Die souwer den hoochsten prijs mede winnen;
Dair wasser een groot deel verstaet om spinnen.
Doen sprac daer een baghine: ic sal gaen hucken,
Elck sie wel toe, ick gae beghinnen,
En si veest den glazen venstren in stucken.
Doe ghincker een ander haer slippen op rucken
En blies tegen stroom tot balen een schuyte.
Tis haest ghecomen alst wil ghelucken,
Sprack doe die derde ende heet luyte,
En veest al die spinrocken ten roockgat uute
So dat si vander nacht niet meer en sponnen.
Nu segt mi wie heeft den prijs ghewonnen.

Hen hen, sprack doen ioncfrou calle,
Ic sal ooc na den prijs gaen sloeyen een reste,

Een vrolijk begijntje, fraai gebouwd,
hing eens drie peperkoeken op voor een spel:
voor wie de sterkste scheet kon laten,
die zou er de hoge prijs mee verdienen.
Er was een groot deel bijeen om te spinnen.
Toen sprak een begijn: 'Ik zal bukken,
elk ziet toe, ik ga beginnen.'
En ze scheet de glazen vensters aan stukken.
Toen deed er een ander haar jurk omhoog
en blies een schip stroomopwaarts tot Balen.
'Je moet het snel doen als je het wilt laten lukken,'
sprak een derde, die Luyt heette,
en zij scheet alle spinrokken de schoorsteen uit,
zodat ze die avond niet meer sponnen.
Nu zeg me: wie heeft de prijs gewonnen?

'He he,' sprak toen mejuffrouw Calle,
'ik zal ook een slag slaan naar die prijs.'

En veest met dien een koe uuten stalle
Tot over cakenburch in die veste.
Tis tijt dat ick doe mijn beste
Sprac suster Losschaerts ende was uut suyen,
En hief haer been op ende veest in t weste
Eenen walvisch van Antwerpen tot Armuyen.
Beyt wat sal werden sprac ionffrou truyen,
En liet een veestken gaen door een herre
Dat alle die clocken storm ghingen luyen
Die op seven milen hingen bi en verre
So dat in die dorpen liepen elck coster erre
Niet wetende wat daer was begonnen.
Nu segt wie heeft den prijs gewonnen.

Hoirs del voye, hoirs dela voye varlet et paige,
Sprac dair een walinne en liet gaen strijcken;
Die maecte int vijsten die meeste raige
Want si veest ontstucken wel tseventich dijcken.
Dies moeti ramp hebben sprac suster ijken
En veest die walinne recht door een ploye
Van daer tot sint Jacobs toe sonder prijke
Om dat si tlant bracht in sulcken noye.

En ze scheet meteen een koe uit de stal
tot voorbij de vesting van Kakkenburg.
‘Het is tijt dat ik ook mijn best ga doen,’
sprak zuster Losbol die uit het zuiden kwam,
ze hief haar been op en scheet westwaarts
een walvis van Antwerpen tot Arnemuiden.
‘Wacht maar af,’ sprak juffrouw Truyen
en ze liet een scheetje gaan door haar naad
dat alle stormklokken gingen luiden
die tot zeven mijl ver hingen,
zodat in de dorpen iedere koster verward rondliep,
niet wetende wat er aan de hand was.
Nu zeg me: wie heeft de prijs gewonnen?

‘Hors de la voie, hors de la voie, valet et page,’
sprak een Waalse en ze streek er een af
die met het veesten de meeste ravage aanrichtte,
want zij scheet wel zeventig dijken kapot.
‘Die ramp is voor jou,’ sprak zuster Ijken,
en ze scheet recht naar de Waalse uit haar spleet
van daar tot aan Sint Jacob, zonder dollen,
omdat zij het land in zulk nood bracht.

Doe ginc suster alijt ooc ontdecken haer koye
Ende woude ooc mede int hoopken huylen
En veest wel stijf met een sloye
Dat daer af een muelener met sijnder muelen
Seven hondert mijlen vlooch boven tuylen
Tot inden opganc toe vander sonnen.
Nu segt mi wie heeft den prijs gewonnen.

Prince

Ionffrou Neese ghinc doen al vercuyschen;
Ic spele hier ooc, sprac si, wiet vraechde,
En liet sulcken wint van achter uut ruyschen
Die daertrijc van hier tot Ierusalem vaechde.
Ic sal pepercoeck eeten wient oyt mishaeche,
Sprac douste bimoeder en ginc haer rasschen,
Want si sulcken veest ter poorten uut iaechde
Dat heel Egypten most vallen in dasschen
So dat si hem alle weder mosten wasschen
Die daer ontrent hair quamen geronnen.
Nu segt mi wie heeft den prijs gewonnen.

Toen ontblootte zuster Alijt ook haar kooitje
en wilde meehuilen met de rest,
en scheet met een harde klap
dat een molenaar met zijn molen
zevenhonderd mijl wegvloog, naar Tuyl,
richting het oosten.
nu zeg me: wie heeft de prijs gewonnen?

Prince

Juffrouw Neese ging zich klaarmaken,
'Ik speel ook mee,' sprak ze, 'vraag het me niet.'
En ze liet zo'n wind vanachter uitruisen
die de aarde van hier tot Jeruzalem wegvaagde.
'Ik zal peperkoek eten, ondanks jullie mishagen,'
sprak moeder-overste en ze zette aan,
waardoor ze zo'n veest uit haar poort joeg
dat heel Egypte tot as verbrandde,
zodat ze dat weer helemaal op moesten bouwen
die daar in die buurt waren.
Nu zeg me: wie heeft de prijs gewonnen?

Boter en kase stoffiert die cuekene wel

Die wel en wijslic huys wil houwen,
Arm oft rijk, mans oft vrouwen,
Stofferen haer cuekene tsi cleyn oft groot.
Broot moeder eerst zijn salmen eten of knouwen
En voorts wilmen die cueken aenschouwen
Boter en kase is in die cueken dat hoot
Want die dat heeft en derf niet clagen.
Des smorgens een boterken, na noen caes en broot,
Die dit vinden ghereet telcken dagen
Al en gaen dese vliegen, visschen, noch iagen
Si comender mede uut des honghers noot.
Experiencie leeret, men derfs niet vragen
Dattet dus is, somen vermaent in dit spel:
Boter en kase stoffiert die cuekene wel.

Die boter en case binnen den huyse heeft
Men siet dat dese in minder sorgen leeft

Wie een goed en wijs huishouden wil hebben,
arm of rijk, man of vrouw,
voorzien hun keuken goed, klein of groot.
Brood met er eerst zijn, wil men eten of kauwen
en daarna, als je in de keuken kijkt:
boter en kaas staan in de keuken aan het hoofd.
Want wie dat heeft, hoeft niet te klagen.
's Morgens wat boter, bij de lunch kaas en brood.
Wie dit iedere treft,
als je gaat vogels vangen, vissen of jagen,
zal zijn honger stillen.
De ervaring leert, daar hoeft je niet om te vragen,
dat dit het dus is, zo wordt uitgelegd in dit gedicht,
boter en kaas zorgen voor een goedvoorzienne keuken.

Wie boter en kaas in huis heeft,
zal zien dat hij in minder zorgen leeft,

Buten hem diet al metter onsen moet copen;
Uut vaten, uut tonnen men goey stucken gheeft,
Daer ander snijende die hant seer beeft
Wantse daer is met cleynen hopen.
Daer de cueken ghestoffeert is machmen lopen
Om heet broot oft boecweyte coken mede,
Men boterter daermen siet den duim in dopen.
Daers coever is geeftmens coever telker stede,
Al rijster wat daer en comt geen onlede;
Al doetmense int bier, tsi kannen oft stopen,
Inder vrouwen herte en snijtmen geen snede,
Stellende noch sonder eenich ghequel:
Boter en case stoffiert die cuekene wel.

Salmen coken of brayen vleesch oft visch,
Boter boven al maect een spise frisch
Want daer sonder achtmen veel spijsen niet.
Cabbelliau, stocvisch, ongebotert opten disch
Is een sober spijsse, dies men eeven gerisch
Over cabarets boter clagen siet;
Mer daer hi swemt in die boter als inde vliet
Ist wel gestoffiert want tesser vetman vet

en niet zoals hij die het steeds per ons moet kopen
uit vaten en tonnen haal je goede stukken,
terwijl die ander met een bevende hand
steeds kleine stukjes moet snijden.
Waar de keuken goed voorzien is, kun je komen
om warm brood of boekweitse pap,
met boter belegd, zo dik als een duim.
Waar overvloed is, zal men overvloedig schenken,
wat er ook gebeurt, er komt geen onenigheid,
ook al doop je jezelf in bier, in kannen of in pullen,
dat doet geen pijn in een vrouwenhart.
We stellen hier zonder enig geneuzel:
boter en kaas zorgen voor een goedvoorzene keuken.

Als je vlees of vis wilt koken of braden,
dan maakt boter het gerecht helemaal af,
want zonder dat vindt men veel spijsen niet lekker.
Kabeljauw of stokvis – ongeboterd op tafel
is een arm gerecht, waarover men nogal snel
zal klagen, net zoals over slechte boter!
Maar als hij in de boter zwemt zoals in de Vliet
dan is het goed voorzien, dan is de vetman vet.

Waer vindi dat yewaerts maeltijt geschiet
Daer en wort boter en case ooc bi gheset;
Flouwelen bootere chierdet bancket
En case ooc me voor alle verdriet.
Die boter is gesont en niemant en let
En case ooc mede, seggen met sinnen snel:
Boter en case stoffiert de cукene wel.

Prince

Menigerley case en boter men vint:
Hollantsce, vlaemsce, en diemen uut vrieslant sint
Met manden, met vaten, veel en genoeg,
Hierlantsche, kempense copkens, elcken bekint.
Alderley case, som siende som blint,
Parmesaen, cruiskese, tiensche na elcx gevoech,
Wie coopt betaelt hem na dat hi woech.
Daer die is, tsi herberge oft taveerne,
En derfmen niet clagen tsi laet oft vroeck;
Ismen moede, oft ontbeetmen geerne,
Boter en caes om den honger te weerne
Uuter cукene men ter tafelen droech,
Dies mi dunct want ons meest staet tontbeerne

Waar een goed maaltijd wordt geserveerd
daar worden boter en kaas bij gezet.
Fluwelen boter siert het banket
en ook kaas, als tegenwicht tegen verdriet.
Zulke boter is gezond en niemand beweert
het tegendeel van kaas. We zeggen snel met plezier:
boter en kaas zorgen voor een goedvoorzienne keuken.

Prince

Er zijn veel soorten kaas en boter te vinden:
Hollandse, Vlaamse, en die uit Friesland komen
in manden, vaten – veel en genoeg,
Ierse, Kempense bollen, bekend bij iedereen.
Allerhande kaas, sommige met gaten, andere zonder,
Parmezaan, Creusois, Tiense, wat je wilt.
Wie het koopt, betaalt na het gewogen is.
Waar hij ook is, in een herberg of taveerne
hoeft men niet te klagen, of het laat is of vroeg,
als je moe bent of je wilt graag eten,
boter en kaas zijn er om de honger te weren,
vanuit de keuken naar de tafel gedragen,
volgens mij is de grootste ontbering

Datmen scrive so die prince gheeft bevel:
Boter en case stoffiert die ciekene wel.

om te schrijven, op bevel van de prins:
boter en kaas zorgen voor een goedvoorzene keuken.

Jan van Stijevoort

Steect van verre ic heb luttel an

Een vrouken dat gheru gheuuecht orboort
heeft op gehanghen een prijs om tsteken
Een ionghelinck cloick heeft dat ghehoort
hij wou een speerken teghen haer breken
Hy boot haer die hanschoe dat wou sij wreken
sy was hem ter stont bereet tontfane
Mer van te voren wou hij bespreken
dat sij hem soude leveren scildt ende bane
Ick meender seijdhij mijn helm aen te slane
want ghy moet weten wat ick can
Hy meende rechtevoort tusschen die knien te gane
Doen spracse tis al anders te verstanen
steect van verre ic heb luttel an

Die ionghelinck was opt steken rasch
want hij was cloick ende wel ghemoet
Ick hangher seijdhij mijn geheel harnasch
steeck ic niet doer den scilt int roet

Een vrouw die graag genoegens ondergaat,
heeft een prijs uitgelooft voor een steekspel.
Een kloeke jongeman heeft dat gehoord
en wilde wel een speer voor haar in actie brengen.
Hij bood haar zijn handschoen, zij nam deze op.
Zij was meteen bereid hem te ontvangen,
maar van tevoren wilde hij afspreken
dat zij hem een schild en vlag zou leveren.
‘Ik breng,’ zei hij, ‘mijn helm mee,
zodat jij kunt zien wat ik kan.’
Hij wilde recht tussen haar knieën gaan.
Toen sprak zij: ‘Je hebt het verkeerd begrepen,
ik heb er niets aan als je van veraf steekt.’

De jongeling begon snel te steken,
want hij was kloek en van goede zin.
‘Ik hang hier,’ zei hij, ‘in mijn harnas,
ik steek niet door het schild in de roos.

Mijn speer is dick ende wel ghevoet
noyt man en verlanghe de meer om campen
Voren ront al waert een cloit
en achter hanghender aen twe clampen
Soudict verliesen twaer veel rampen
noijt man soe cloeckelick strijt en verwan
My leekens syn ghesont voer coortsen voer crampen
Doen sprac tvrouken men begint hier te scampen
Steeckt van verre ick heb luttel an

Om steken had hij een goet ghestel
des had sij in haer hertgen groot riveel
Hij woude rechtevoort mitten speer int vel
sijn winpel hinc hij voer haer casteel
Voordie achterpoort geeftmen tijneel
daer menich ruyter ter poorten uut spranck
Ende voer die doere van een prieel
daer scermtmen nae den vrouwen danck
Daer was ghemaect een schoon behanck
van leufens het sach menich man
Tot haer maeckte hij sijnen ganck
Mer altijd was der vrouwen sanck

Mijn speer is dik en goed doorvoed.
Nooit wilde iemand harder strijden,
aan de voorkant had hij een rond aanvalswapen
en daarachter hingen twee verstevigingen.
‘Als ik verlies, dan is dat een grote ramp,
nooit heeft een man zo’n kloeke strijd verloren.
Mijn leden zijn gezond, zonder koorts of kramp.’
Toen sprak de vrouw: ‘Hier moet je stoten,
ik heb er niets aan als je van veraf steekt.’

Voor het steken had hij een goed gestel,
zij had hartstikke zin in een grote strijd.
Hij ging rechtdoor met zijn gespierde speer,
zijn vlag hing hij voor haar kasteel.
Bij de achterpoort was het tafereel
waar menig ridder de poort uitvloog.
En voor de deur van het prieel,
waar men schermt om vrouwelijke aandacht,
daar was zo’n mooi doek opgehangen
dat je van levensdagen niet hebt gezien.
Daar ging hij op af.
Maar weer klonk daar de vrouwenzang:

steeckt van verre ick heb luttel an

Prinche

En trouwen this goet te weeten
diet tspel verliest datment hem verwijt
Niemant en pijn hem te hooch te vermeten
der vrouwen streken houwen strijt
Der vrouwen scildt niet lichtelic en splijt
hy is beter in te steken dan een wan
Om steken was des knapen appetijt
Altijt tvrouken sonder respijt
steect van verre ick heb luttel an

‘Ik heb er niets aan als je van veraf steekt.’

Prince

Het is, echt waar, goed om te weten
dat wie het spel verliest, verwijten krijgt.
Niemand deed te veel zijn best om hoog te mikken.
De streken van de vrouwen houden stand,
want een vrouwenschild splijt niet makkelijk.
Maar steek hem beter daarin dan in een korf.
Het steekspel was het genot van de knaap,
maar zonder uitstel zei de vrouw weer:
‘Ik heb er niets aan als je van veraf steekt.’

Prueft selve wat sulcke liefde can maken

Een amorues in minnen seer vierich
die liefde int herte vast hae beloken
Quam tot synder liefste als mutsaert ghierich
daer sij sat op een scijs huijs ghedoken
Hij en hadse in twe maenden niet ghesproken
dus stort hi haer toe als minnaer heet
Wacht seydsi vrunt ghij mocht mij croken
hout wat staende ick heb een ey bereet
Ten halp niet wat sy riep of creet
hy dudense datmense hoorde craken
van groter liefden sy achter spleet
Soe datse haer altermael bescheet
prueft selve wat sulcke liefde can maken

Doen hem den moet was wat ghesoncken
ghinghen sy slapen soet liefde gheboot
Damorues ha savonts versch bier ghedroncken
dus scheet hy der liefster inden scoot

Een amoureuse man, vurig van liefde,
die de liefde stevig ingesloten had in zijn hart,
kwam bij zijn geliefde als een brandende toorts.
Maar zij was net op de plee gaan zitten.
Hij had haar twee maanden niet gesproken,
dus hij stortte zich op haar als een hete minnaar.
‘Wacht,’ zei ze, ‘vriend, je zult me openscheuren,
hou op en blijf daar, ik ben een ei aan het leggen.’
Maar het hielp niet wat ze riep of blèrde,
hij duwde haar dat men haar hoorde kraken.
Van die grote liefde spleet ze open vanachter
zodat ze zich helemaal onderscheet.
Probeer zelf uit wat zo’n soort liefde kan doen.

Toen hem de noodzaak wat was gezonken,
gingen ze slapen, zoals geliefden doen.
De verliefde had ’s avonds vers bier gedronken,
dus scheet hij zijn geliefde in haar schoot.

Den stanc quam uut en bedde soe groot
dat sy moest walghen onvertoghen
Doen keerdy hem omme ende hiel haer thoot
duer trouwe die nie en ha gheloghen
Tusschen haer borstkens lach hi gheboghen
amoreslick dee hem vrou venus waken
Lief en was van lieve daer niet bedroghen
sy was besceten hy was bespoghen
Prueft selve wat sulcke liefde can maken

Sij ghinghen tsamen in een bat
daer sy malcanderen wiesschen en wreven
Mer int lest ontsloot die bruijt haer gat
dat die brocken tusschen haer borsten dreven
Sulcke gifte const sij haren liefken gheven
om dat hi hem soe vriendelic te huerwert sciete
Sy had haer achter wat op geheven
ende besceet haer doense te vjssste miete
Twas wonder dat hij niet en versciete
doen hijse sou cussen aen haer caken
Seer minnelick sy haer te hem wert nicte
hy doudese dat hy oock onstricte

Zo'n enorme stank kwam er uit het bed,
dat zij er ontzaglijk van moest braken.
Hij keerde zich om, naar haar hoofd,
hij was trouw en nooit vreemdgegaan.
Tussen haar borsten lag hij gebogen.
Verliefd werd vrouw Venus in hem wakker,
de verliefde had zijn geliefde nooit bedrogen.
Zij was bescheten en hij was ondergekotst.
Probeer zelf uit wat zo'n soort liefde kan doen.

Zij gingen samen in bad,
waar zij elkaar wasten en wreven.
Maar toen ontsloot de vrouw haar gat,
zodat de brokken tussen haar borsten dreven.
Zo'n gift kon zij haar geliefde geven,
omdat hij zich naar haar toeboog.
Zij had haar achterste wat opgeheven,
en bescheet zich toen ze een scheet wilde laten.
Het was een wonder dat hij er niet van schrok
toen hij haar wangen had willen kussen.
Zeer liefdevol liet ze een scheet naar hem.
Hij duwde haar, zodat hij zich ook ontlastte.

Prueft selve wat sulcke liefde can maken

Prinche

Als mijn mutskens niet en gheriefden
voertyts doe ic was int herte ghewont
Soe bescheet ick mij dick van groter liefden
als ic voer mijns liefs veynster stont
Ick sette mynen eers daer neder goet ront
als ick met voitcouwe daer moest haken
Als sy dan smorghens aensach den stront
soe loichse en werdt daer af ghesont
Prueft selve wat sulcke liefde can maken

Probeert zelf uit wat zo'n soort liefde kan doen.

Prince

Toen mijn verliefdheid niet wederzijds was,
en ik in mijn hart gewond was,
toen scheet ik dikwijls uit grote liefde
als ik voor het raam van mijn liefde stond.
Ik zette ronduit mijn aars neer,
vurig verlangend, met koude voeten.
Als zij dan 's ochtends de stront zag,
dan lachte ze en kwam ze bij zinnen.
Probeert zelf uit wat zo'n soort liefde kan doen.

Anna Bijns

Dit vermach den eers meest tallen tyen

De koye, de kiste, den quoniam,
Den muyl, den blick, den achterwaghen,
Den bril, den stiet, de kertte, den dam,
Den saterdach, dinde, dleste om draghen,
Den stinckaert, tcafkoen datmen dicwils moet vaghen,
Den pryckere, dachterlet, den broddier,
Den doel, daenbeelt wederstaende veel slagen,
De patroon van Portugale zeere fier,
De cokene, den blaesbalch, blasende tvier,
Ghelyck Phierlephompha van besyen:
Dees namen voorseyt, met meer ander als hier,
Vermach den eers meest tallen tyen.

Meest elck pryst aensichten lancx en dweers,
Die de mutse ghespen onder de kele,
Maer boven al zoe lauderic den eers,
Want hy moet doch me tallen spele.
Al maectmen wonderlycken triumphen vele,

De kooi, de kist, de dinges,
de muil, de blik, de achterwagen,
de bril, de stuit, de kerf, de waterkering,
de zaterdag, het einde, het laatste om te dragen,
de stinkerd, de schoorsteen die vaak geveegd moet,
de cloaca, het achterdeel, de broddelaar,
het doel, het aambeeld dat veel slagen opvangt,
de trotse patroonheilige van Portugal,
de keuken, de blaasbalg die het vuur aanblaast
van opzij, net als Pierlepompa.
Deze namen dus, maar er zijn er meer,
alles draait altijd om de aars.

Iedereen prijst altijd en overal gezichten
met bovenop een muts en een gesp bij de keel.
Maar ik prijs boven alles de aars,
Want die speelt altijd mee.
Al vier je veel wonderlijke triomfen

Duer de schoon aensichten die wel staen,
Goet rond gheseyt, hoordt oft ict hele,
Tes alder meest om den eers ghedaen;
Thoot sonder eers mach nieuwers gaen;
Den eers doet elcken oeck meest verblyen;
Dus, laet ons de cracht wel overslaen,
Want den eers vermach meest tallen tyen.

Tschoon aensicht verchiert meneghe lelycke ponte,
Nochtans den eers es edelder, diet wiste;
Den eers wordt ryckelyck ghecleedt met bonte,
Oeck heeft hy lywaets vol een kiste;
Al kustmen den mont sommels met liste,
Ten es maer tpaesbert van den eers alleene;
Ende den eers, de weerelt ghinck te quiste,
Want den eers versterct de weerelt ghemeene;
Wanneer de meyskens dooghen stellen te weene,
Zoe es den eers vercocht om ryen,
De weerelt dunct hen sommels te cleene,
Dit vermach den eers meest tallen tyen.

Den krevel inden eers maect groote becoorte;

door je mooie en knappe gezicht,
ronduit gezegd, luister goed naar me,
het meest draait het om de aars.
Een hoofd zonder aars is absurd.
De aars maakt iedereen het gelukkigst,
dus laten we er niet over strijden,
want alles draait altijd om de aars.

Een knap gezicht versiert vaak lelijke punten,
maar de aars is edeler, wist je dat?
De aars wordt rijkelyk gekleed met bont,
ook al heeft hij benedenwinds een kist vol.
Door een list wordt hij soms gekust met een mond,
dat is dan slechts de vredeskus van de aars.
Was de aars er niet, dan maakte de wereld ruzie,
want de aars versterkt de hele wereld.
Zoals de meisjesogen er zijn om te wenen,
zo is de aars bedoeld om te dansen.
Hij vindt de wereld soms te klein
want alles draait altijd om de aars.

De kriebel in de aars laat flink van zich horen,

Wanneer hy den mont hoordt vriendelyck spreken,
Hem dunct tesser al brant inde poorte,
Gloeyende met Venus viere ontsteken,
Nochtan tghewichte baert meerder treken,
Alsmen de lindenlen wilt gaen smuyten,
Tzwaerste verweecht, dminste moet breken,
Tschoon aensicht borch hem dan in muyten,
Den eers moet tsyne hebben, ten baet gheen ghuyten;
Al en soude gheen peper in pensen bedyen,
Die niet en schyt moet syn poortken sluyten,
Dit vermach den eers meest tallen tyen.

Thoot sonder eers es al gheschent,
Want den eers es tset, wiet hoordt oft siet;
Oeck heetmen den eers dat fundament,
Ende sonder fundament es alle dinck niet;
Den eers maect spel, vruecht en verdriet,
Hy dwinct den mensche by wylen zeere;
Tes abuys wat duer den eers gheschiet;
Den eers en past op vrouwe oft heere;
Den eers doet de hespen lichten om deere;
Den eers doet vichten, worstelen, stryen,

als hij de mond vriendelyk hoort spreken,
denkt dat er brand is in de poort,
gloeiend, door het vuur van Venus ontstoken,
maar het gewicht ervan zorgt voor verlangens
als men de lendenen wil ontlasten.
Wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen,
een knap gezicht bracht hem in rep en roer,
de aars moet het zijne hebben, niets aan te doen.
Al zou er geen peper in de pens zitten,
wie niet schijt, moet zijn poort afsluiten,
want alles draait altijd om de aars.

Een hoofd zonder aars is onaf,
want de aars komt voorop, je hoort en ziet het.
Ook noemt men de aars het fundament,
en zonder fundament bestaan de dingen niet.
De aars is speels, maakt vreugde en verdriet.
Hij dwingt de mens tot moeilijkheden,
het is vaak verkeerd wat door de aars komt.
De aars hoort bij een vrouw of een man.
De aars laat je eervol je billen optillen.
De aars laat je vechten, worstelen, strijden,

Ende tsnachts den peys maken met eenen keere.
Dit vermach den eers meest tallen tyen.

Al sidtmen ter tafelen wel ghescotelt,
Hebbende spyse en dranck van als,
Tes verloren, alser den eers om protelt,
Hy wilt oec gedient zyn, al goudt den hals.
Om neen, den buyck crycht veel onghevals,
Zyn trommelyn slaende duer de zale,
Proppen schietende, makende veel ghescales,
Tenuere fluytende in Hebreuusscher tale,
Nochtan elck verstaets hem wel, eest Duytsch of Wale.
Dus prys ic den eers al sonder benyen:
Hy monioyt de weghe, hy stelt menich pale,
Dit vermach den eers meest tallen tyen.

Groote heeren die laten hen dienen,
Met pypen, scalmeyen ende claretten,
Dus heeft den eers oeck veel engien:
Wonderlyck luydende als trompetten;
De grove uryne wilt sommels beletten,
Dan waent elck longer en lever worden quyte

en 's nachts ineens weer vrede maken
want alles draait altijd om de aars.

Al zit men aan een goed gevulde tafel,
met allerlei soorten spijs en drank,
het is verloren als je aars gaat pruttelen,
hij wil ook aandacht, al heb je goud om je nek.
O nee, de buik voelt zich ziek,
diens getrommel slaat door de zaal,
proppen schietend, veel kabaal makend,
fluitend als een zatlap in het Hebreeuws,
maar iedereen verstaat het, Nederlands of Frans.
Ik prijs de aars zonder twijfel,
hij wijst de weg, hij slaat de piketpaaltjes,
want alles draait altijd om de aars.

Hoge heren laten zich vermaken
met trompetten, fluiten en bazuinen,
zo heeft de aars ook veel instrumenten,
wonderlijk luid als trompetten.
De grove urine wil het soms beletten,
dan denkt iedereen long of lever kwijt te zijn.

Maer den achtermont douwet al te pletten;
Al scheydmer vuylyck af, het es al met iolyte,
De duergaende margriete, de suypscyte,
De libberdril, dit moeder al duer lyen;
Tcost menighen grooten slants profyte,
Dit vermach den eers meest tallen tyen.

Elck siet wel datter heerscap heeft ghewandelt,
Daert zoe bedropen leet vanden wasse;
Ic meynt een soch tusschen haer tanden verhandelt,
Liever dan een pont suykers wel te passe;
Daer gaet veel vuyte vanden ghebrasse;
Den afval es groot boven alle dinck,
Het moeder oeck af al vanden tasse;
Oeck draeyt den eers torrekens duer den rinck,
Dies gay sloeghe, hy saghere nauwer dan een vinck
Aenden weerhaen boven, sonder vermyen
Warwaert dat zyn meester henen ghinck.
Dit vermach den eers meest tallen tyen.

Prince

Prinche, vysten, vertten, vloeyen, loergaten,

Maar de achtermond duwt alles plat,
al scheidt men er vuilheid mee af, het is met plezier.
Sletterige Margriet, de zuipschuit,
de slappeling, zij moeten erdoor lijden.
Het kost het land menige duit,
want alles draait altijd om de aars.

Iedereen merkt op dat er een andere eigenaar is,
die nog helemaal niet droog was achter de oren.
Ik heb een zeug, tussen de tanden verhandeld,
liever dan een pond suiker precies af te meten
dan gaat er veel uit van het brassen.
Het afval is groter dan wat dan ook,
het komt ook uit jonge meisjes.
Ook draait de aars tarrels door de ring.
Die het gadeslaat, hij zag amper een brokje
aan de windhaan bovenin, gegarandeerd,
zie je waar zijn meester naar toe waaide,
want alles draait altijd om de aars.

Prince

Prins, veesten, scheten, winden, kijkgaten,

Dit zyn de saken daer wy af couten.
Palloken scudden en fluieren vuytlaten,
Met grooten wronghelen duer tverstouten,
Scutterlyck schytende ronde bouten
Dede zemelen stuyven lancx den billen;
Dit prys ick eermen den prycker moet smouten
Met clisteren oft vele ander pillen;
Ende den eers, den buyck sou swillen,
Daensicht ontverwen, dieven ontghyen,
Maer, als poortman wallier es, ten mach niet scillen,
Dit vermach den eers meest tallen tyen.

dat zijn de zaken waar wij het over hebben.
Keutels schudden en scheten laten,
met flink gewrongel door het harde duwen,
schutterlijk schijgend ronde bouten,
de korrels stuiven langs de billen.
Dit prijs ik, vooral dat men de aars moet smeren
met de klisteerspuit of vele andere pillen,
En de aars, de buik zou opzwellen,
het aanzicht ontsieren, dieven wegsturen.
Maar als de portier een Waal is, geeft het niets,
want alles draait altijd om de aars.

Tes beter geveesten dan qualijk gevaren

In een cleyn conventken van letter nonnen
Daer saten de susterkens bij tvier en sponnen,
En tpaterken satter bij als de weerdt.
Een van de susterkens heeft wat fraeys begonnen:
Haer es enen windt van achter ontronnen,
Dat alle dasschen vlogen langs den heerdt.
Het geheel convent, datter was vergeerdt
Was van den grooten tempeeste verwondert.
Bringt wijwater, sprack tpaterken, bij gans peerdt!
Leght palmen in tvier, het es gedondert.
Wat macht doch wesen, vraechde elck bijsonderdt.
Een veestken, sprack tsusterken, wachermen tijte!
Laet staen u vragen; al liet icker honderdt,
Nemes maer u mueghe, ic werdt ghenoech quijte;
Na tgecken en vrage ic niet en mijte.
Ic heb rapen gheten, die mij beswaren.
Al soudt mij eewelijk staen te verwijte,
Tes beter geveesten dan qualijk gevaren.

In een klein klooster van enkele nonnen
zaten eens de zusters bij het vuur en ze sponnen,
en de pater zat erbij als de café-eigenaar.
Een van de zusters is wat fraais begonnen:
bij haar is een wind van achteruit ontsnapt,
zodat de as uit de haard vloog.
Het hele klooster, dat bijeenzat
was verwonderd over deze grote storm.
'Breng wijwater,' sprak de pater, 'Christus te paard!
Leg palmen in het vuur, er is gedonder.'
'Wat was dat toch?' vroeg iedereen.
'Een scheetje,' zei de non, 'Och jee!
Laat je vragen maar, al liet ik er honderd,
neem er zoveel je wilt, ik kan er genoeg kwijt.
Zonder gekheid: ik vraag er niets voor.
Ik heb rapen gegeten, waar ik buikpijn van heb.
Al zou ik er eeuwig om verweten worden:
je kunt beter scheten laten, dan buikpijn hebben.'

Wat dou, zeydt paterken, wie zoude dat dincken?
Es dat geveesten, ic hoorde in dbecken clincken;
Ghij scheet wel eenen oeyvaer uutten neste.
Seldij ons allen dus sitten bestincken?
Uut den zelven vaten en wilt niet meer schincken;
Wij hebben ghenoech, houdt zelve de reste.
Ghij scheet ons ten roockgate uute in dleste.
Keeren! swijght, sprack tsusterken, laet staen u prasen,
Dits een cleyn sake, maer dede ic mijn beste,
Ic scheet wel onstucken al de glasen.
Wat maeckt ghij al wercks van cleynen vijsvasen!
Hebdijs niet ghenoech, ic geefs u wel meer;
Ic moet mijn quadt van achter uut blasen.
Ic houde mijn gesonde; den buyck doet mij zeer.
Muechdijs niet hooren vijsten, zoo sijdijs wel teer.
Sijdt doch te vreden, mijn weerde caren,
Al weet ic int vijsten den rechten keer.
Tes beter geveesten dan qualijck gevaren.

Soo en sach ic mijn dage noeyt vuylder bruydt,
Riep daer een susterken al over luydt.

‘Nou ja,’ zei de pater, ‘wie had dat gedacht?
En die scheten, ik hoorde de kerkklokken ervan slaan;
jij veestte wel een ooievaer uit zijn nest.
Ga je ons nu dus zitten bestinken?
Uit dat vaatje hoeft niet meer getapt te worden,
wij hebben genoeg, de rest hoe je zelf maar.
Jij veestte ons zonet de schoorsteen uit.’
‘Kerell! Zwiigg,’ sprak de zuster, ‘stop met praten,
dit is een klein ding, maar als ik mijn best doe,
dan scheet ik de ramen uit de sponningen.
Wat maak jij een hoop heisa om kleine dingetjes!
Heb je niet genoeg? Ik geef je er meer.
Ik moet de pijn van achter uitblazen.
Ik blijf dan gezond, mijn buik doet mij zeer.
Als je mij niet wil horen veesten, dan ben je te teer.
Wees toch tevreden, mijn beste pater,
al ben ik in het scheten laten recht voor z’n raap,
Je kunt beter scheten laten, dan buikpijn hebben.’

‘Ik zag van mijn leven nog nooit een vuilere non,’
riep daar een zuster luid.

Uwen stanck sal ons een quale aen jagen.
Deen spooch, dander stopte, de derde nam cruydt.
Tes schande sprack tpaterken, hoe sijdijs dus ruydt?
Ghij en zoudet niet vijsten, ghij en soudt vragen.
Gaet buyten, want, quamender noch zelcken vlagen,
Ic sorge, het soude u achter ontdrupen.
'Tsusterken peynsde, ic salt noch eens wagen;
Dat mij achter ontdruypt, dat moet ghij supen.
Met dies liet sij een veestken heymelijck slupen.
Doen sprack daer een susterken: sloore der slooren,
De necker moet in u vijstpoorte crupen;
Wij rieken wel, eest dat wij niet en hooren.
Ghij selt ons noch al af vijsten ons ooren.
Doen loegen sij alle, die daer waren.
'Tsusterken peynsde: al zoudij versmoren,
Tes beeter geveesten dan qualijck gevaren.

Ic en wils niet langer lijden, sprack daer eene;
Oft laet ons gaen vijsten al in tghemeene.
Ic, Bertken, can ooc wat; wilic mijn conste toegen?
Doen liet sij een veestken, maer twas seer cleene!
Eest anders niet, sprack tsusterken, uwer gheene

'Uw stank zal ons een kwaal bezorgen.'
De ene gaf over, de ander stikte, de derde nam kruiden.
'Een schande,' zei de pater, 'waarom ben je zo grof?
Je moet niet meteen veesten, je moet het eerst vragen.
Ga naar buiten, want als er nog meer komt,
dan zorg ik voor een pak slaag op je achterste.'
De zuster dacht: ik waag het er nog eens op,
wat er bij mij achteruit komt, dat moet jij inhaleren.
Meteen liet zij een scheetje stiekem eruit sluipen.
Toen sprak een zuster: 'Sloerie der sloeries!
Die zwarte duivel moet terug in je schijthol.
Wij ruiken het wel, ondanks dat we het niet hoorden.
Jij zult er onze oren wel af veesten.'
Daarop begon iedereen die er was te lachen.
De zuster dacht: al zouden jullie erin stikken,
je kunt beter scheten laten, dan buikpijn hebben.

'Ik wil niet langer lijden,' zei iemand,
'laten we allemaal gaan veesten.'
'Ik, Bertken, kan ook wat. Zal ik mijn kunsten tonen?'
Toen liet zij een scheetje, maar het was een kleine.
'Het is niet anders,' sprak de zuster, 'die van u

En sal mij int vijsten muegen verhoogen.
Ic set u in mijn deere, tort om u oogen;
Ic ben u meestersse, ghij zelet ghevoelen.
Zij lichte haer bille, dander moesten tghedoogen,
En scheet al de susterkens van haren stoelen.
Met zelcken winde moet ghij u pappe coelen,
Sprack tpaterken; houdt oppe, ic gheve u den prijs –
Ghij veest wel onstucken alle de doelen
Die muegen staen tussen hier en Parijs!
Die tegen u wedde, en ware niet wijs;
Hij en soudts niet winnen in zeven jaren.
Waey paterken, sprack tsusterken, dits mijn advijs:
Tes beter geveesten dan qualijck gevaren.

Prince

De chuyssche prinsesse hiet suster Kalle,
En zij was geboren tussen dit en Halle,
Acht mijlen van Antwerpen oft daer omtrent.
Ghij en derft niet peysen, dat icker me malle;
Zij en veest niet zomtijts bij ongevalle,
Maer sij hadde haer coeye tot vijsten gewendt.
Zij vervulde met stancke tgeheel convent;

zal mij in het veesten niet overtreffen.
Ik zet u op achterstand, ik tart je op je ogen;
ik ben de meesteres, jij zult het wel voelen.’
Ze tilde haar billen op en de andere onderging het,
En ze veestte alle nonnen van hun stoelen.
‘Met zo’n wind moet je de pap afkoelen,’
zei de pater. ‘Hou op, ik geef jou de prijs.
Jij veest weg alle doelen
die kunnen staan tussen hier en Parijs!
Die met jou wil strijden is niet goed wijs,
hij zou het in zeven jaren niet van je winnen.’
‘Zeker pater,’ sprak de zuster, ‘dit is mijn advies:
je kunt beter scheten laten, dan buikpijn hebben.’

Prince

Die kuise prinses heette zuster Kalle,
en zij was geboren tussen hier en Halle,
acht mijl van Antwerpen, of daar omtrent.
Je moet niet denken dat ik de draak ermee steek,
zij veest niet alleen soms bij toeval,
maar zij had haar kooitje getraind om te veesten.
zij vulde met stank het hele klooster.

Haer poorte en ghinck niet dan oopen en toe.
Haers ghelijcke en es niet tussen hier en Gent.
Ghij meynt, dat ic liege; maer ic en doe.
Zij liet laestent een scheete gelijk een coe,
Dat heel huys beefde van onder tot boven;
Het luyde zoo eysschelijck, ic en weet niet hoe,
Dat alle susters ter dueren uut stoven.
Zij riepen: aeylaschen! thuys es gecloven.
Maer Kalleken en verschoot niet van zelcker maren,
Maer sij dacht, al en zoudts hem niemand beloven:
Tes beter geveesten dan qualijck gevaren.

Haar poort stond vaker open dan dicht.
Er was niemand zoals zij tussen hier en Gent.
Je denkt dat ik lieg, maar dat doe ik niet.
Ze liet laatst een scheet als een koe,
zodat het hele huis beefde van onder tot boven;
het klonk zo verschrikkelijk – ik weet niet hoe –
dat alle zusters de deur uit stoven.
Zij riepen: ‘Helaas, het huis is doormidden gekliefd!’
Maar Kalle keek niet op van dit geroep.
Maar zij dacht: al is niemand hiervan overtuigd:
je kunt beter scheten laten, dan buikpijn hebben.

Gent 1539

Lo

Als ic de Babylonsche zotten dul
Metten afgoden diemen in cassen sloot
Zie loopen op tlandt, van worms en motte vul
En dan haren Bel den dicken botten smul,
Die van al die spyze heift om brassen noot,
Als ic voort zie, in Aegipten wassen bloot
Zo veil afgoden die zy daer brijnghen by,
Dat in allen Steden of Rapassen groot
Een afgod vul van zotten dijnghen zy,
Als ic Israhels volc ooc zie sprijnghen vry
By tcalf, twelc Aaron moet dooghen eest,
Zo ghevic solucye zonder bedwijnghen my,
Dat dafgodisten zotheyt tooghen meest.

Zoo theydensch volc te Roome knielen gaet,
Naer T capitolyum in benauthen snel,
Tot dafgoden, niet om der zielen raedt,
Maer teghen tanden, ooghen, of hielen qwaet,

Als ik de Babylonische domme dwazen
met hun afgoden, die men in nissen heeft gezet,
zie lopen over het land, vol wormen en motten,
en dan hun Baal, de dikke, botte veelvraat,
die al dat voedsel nodig heeft om zich vol te vreten.
Als ik verder kijk, zie ik in Egypte in groten getale
zo veel afgoden die zij daar hebben,
dat in alle steden en grote kloosters
een afgod vol dwazen dingen is.
Als ik ook Israëls volk vrij zie springen
bij het kalf, dat Aaron moest dulden,
Dan moet ik wel besluiten
Dat afgodendienaars de grootste dwaasheid tonen.

Zo gaat het heidense volk te Rome knielen
in het Capitool in ernstige angst,
voor hun afgoden, niet om hun ziel te redden,
maar tegen tandpijn, oogkwalen of hielkwaal,

Clieren, bulen, of spaensche cranctke fel,
Of die van goede hebben faute el,
Om rijcke te werden, ooc dat de coeyen vet
Zouden melc gheven inde vaute wel,
Ende dat de vruchten zouden groeyen bet,
Zulc zynen afgod zietmen moeyen net,
Die de plaghe der beesten voor ooghen vreest,
Dus ziet elc, dier op met vermoeyen lett,
Dat dafgodisten zotheyt tooghen meest.

Want tgriecx volc Pryapo doet offrande mal,
En Dassyrianen voor Venus stupen mat,
Daert daerme zotten stellen te pande al
Zo datmen de zulcke die in brande quaal
Ziet leepooghde: de nueze drupen nat,
Van de dronckaerts die ghaerne zupen wat,
Die den afgod Bacchus altijt knechten zijn,
Die inde moze dicwil crupen plat,
Zeer gheladen vanden oprechten wijn,
Dan willen zy als Mars volc vechten fijn,
Duer den dranck hebbende een hooghen gheest.
Dus zegghic nochtans om twist beslechten dijn,

tegen klieren, builen of de felle Spaanse ziekte,
of omdat ze gebrek hebben aan geld,
om rijk te worden, of dat hun koeien vet
zouden zijn en goede melk zouden geven,
en dat de vruchten beter zouden groeien.
Zo ziet men hoe ieder zijn afgod verzorgt,
uit ogenschijnlijke angst voor de pest onder het vee.
Dus ziet iedereen, die zich hiermee bezighoudt,
dat afgodendienaars de grootste dwaasheid tonen.

Het Griekse volk brengt domme offers aan Priapus,
en de Assyriërs buigen zich moe voor Venus.
Daarmee geven dwazen alles in pand,
zo dat men hen die in vurige lust kwellen,
ziet met loensende ogen en druipende neus,
zoals dronkaards die graag drinken,
die altijd de knechten van de afgod Bacchus zijn,
die dikwijls plat in de modder kruipen,
zwaar beladen met pure wijn.
Dan willen zij als het volk van Mars fijn vechten,
omdat de drank hen een opgeblazen geest geeft.
Dus zeg ik, om ruzie te beslechten,

Dat dafgodisten zotheyt tooghen meest.

Prince

Prince ter waerelt noch zotten slaven schier
Die naer een afgod met groot gheiuuck snaken,
Twelc Mammon es, daer zy naer draven fier,
Loopen, ketsen, spitten, en draven hier
Ende als hy magh in haer beluuck naken
En durven van hem niet tghebruuck smaken.
In contrarye es ons beschreven zoet
Van zotten die van haer eyghen buuck maken
Hueren afgod in een lustigh leven goet,
Dus Prince die de conste verheven voet
Wilt hier af smaken den ongheloghen keest
Zo werdy claerlick zonder sneven vroet,
Dat dafgodisten zotheyt tooghen meest.

dat afgodendienaars de grootste dwaasheid tonen.

Prince

Prinsen der wereld en ook dwaze slaven,
die met veel jeuk naar een afgod snakken,
die Mammon heet, waar zij ijverig naar streven:
rennen, graven, ploegen en jagen hier.
En als hij hen eindelijk gunstig gestemd is,
durven zij er toch niet echt van te genieten.
Integendeel: er is voor ons beschreven
Over zotten die van hun eigen buik maken
een afgod voor het lustige en goede leven.
Dus, prins, die de verheven kunst verstaat,
Proef dit en concludeer ongelogen waar
(je bent helder, wijs en zonder te falen)
dat afgodendienaars de grootste dwaasheid tonen.

Hantwaerpen (Antwerpen)

Gheen volck ter waerelt meer zotheyt bewijst
Dan die op eyghen wijsheyt betrouwen
Haer selfs inzettijnghe voor zaligheyt prijs
Waer uut de alder meeste zotheyt rijst,
Diemen ter waerelt zaude moghen anschauwen
Zy graven putten die gheen water en hauwen,
Zy zoucken heiligheyt in vremde cleeren
Zy zwaeren zuiverheyt, en zijn ghaerne by vrouwen
Zy zijn ootmoedigh, beghaerende veil eeren
Zy en stryden niet, en ryden als heeren,
Zy zoucken haer ghewin meest inder kaercken
Zy zegghen doet dueght, en de waarheyt zy keeren
Dit volck tooght meest zotheyt in al zijn waercken.

Noch tooghen zy zotheyt want zy loopen
Om te troosten daermen lekkerlick teert,
Haer wijsheyt zy te male om ghelt vercoopen,
Zy hebben oock boucken met grooten hoopen

Geen volk ter wereld toont meer dwaasheid
dan zij die op hun eigen wijsheid vertrouwen,
hun eigen inspanning als redding beschouwen,
waaruit de grootste dwaasheid voortkomt
die men op de wereld zou kunnen aanschouwen.
Zij graven putten die geen water bevatten,
zij zoeken heiligheid in vreemde kleren,
zij zweren zuiverheid, maar verkeren graag bij vrouwen,
zij zijn nederig, maar verlangen naar eer,
zij strijden niet, maar rijden als heren,
zij zoeken hun gewin vooral in de kerken,
zij zeggen: 'Wees deugdzaam!' en keren de waarheid.
Dit volk toont de meeste dwaasheid in al hun werken.

Daarbij tonen zij nog meer dwaasheid, want zij rennen
om zich te troosten waar men rijkelijk tafelt,
hun wijsheid verkopen zij volledig voor geld,
zij hebben ook boeken in grote stapels

Die zy overlezen met eenen vosse staert
Die gaen als schaepkins diemen an dhooren schaert,
Om dat zy de waerelt zien vul zotternyen,
Hier om menigh van hem een caproenkin beghaert
En willen zotheyt daer duer vermaledyen,
Zy doen veil dueghden duer hypocryzen
Zy clemmen naer thooghste elc om zijn verstaercken
Zy dienen Gods helyghen met mommeryen
Dit volck tooght meest zotheyt in al zijn waercken.

Noch maken zy de stricken hoe zaudick zwyghen
Daer zy hem zelve daerlic met vanghen,
By bedwanghe moeten zy stupen, en nyghen,
En quallick connen zy verlossinghe cryghen,
Dus laten zy thooft op de schauder hanghen
Maer dat en zegghen zy niet, en gaen haer ganghen
Want elc zaude dan maercken zulc zot bestieren
En haer lichame heift zulcken gheest ontfanghen
Dattet niet en magh waercken, maer altyts vieren.
Al zijn zy vol ghierigheys, tzijn haer manieren
Dies ic luttel wijsheyt in haer can bemaercken,
Zy willen abstyneren met goeder sieren

die zij doorlezen als waren zij vossen.
Zij zijn als schaapjes van wie men de hoorns scheert,
omdat zij de wereld vol zotternijen zien.
Daarom wenst menig een zich een narrenkap toe
En wil daardoor de dwaasheid vervloeken.
Zij doen veel goede werken uit huichelarij,
zij klimmen naar de top om zichzelf te versterken,
zij dienen Gods heiligen met schijnvertoon.
Dit volk toont de meeste dwaasheid in al hun werken.

Zij leggen ook listen (hoe kan ik daarover zwijgen?)
waarmee zij zichzelf zorgvuldig vangen.
Met dwang moeten zij buigen en knielen,
en nauwelijks kunnen zij zich bevrijden.
Zo laten zij hun hoofd op hun schouders hangen,
maar zij zeggen niets en gaan gewoon hun gang.
Want anders zou men hun zot gedrag doorzien.
Hun lichaam heeft zo'n geest ontvangen
dat het niets kan doen, behalve voortdurend branden.
Zij zijn dus vol hebzucht zijn, dat is hun manier,
daarom bemerk ik weinig wijsheid in hen.
Zij willen matigheid tonen met schone schijn.

Dit volck tooght meest zotheyt in al zijn waercken.

Prince

Men leist maerckelick veil van dit volck voorwaer
Twelc meest zotheyt tooght naer tsprincen vraghen
Die op haer zelfs wijsheyt staen en daer leven naer,
En packen maecken zeer lastig en zwaer
Die zy, noch gheen mensche en can ghedraghen
Tes afgoddelic voortstel en helsche laghen,
Een inghel des doots, des audts serpents zaet
Daer zulk volck als Eva noch in heift behaghen
Niet kennende de valscheyt, noch tlistigh quuaet
Summa meest zotheyt spruut duer eyghen wijsheyt
raedt
Die zulcx naer volght, tzy leeecken of claercken
En niet alleene op Christum en staet
Dit volck tooght meest zotheyt in al zijn waercken.

Dit volk toont de meeste dwaasheid in al hun werken.

Prince

Men kan gemakkelijk veel over dit volk zeggen,
dat de meeste zothed toont (dat was de centrale vraag).
Zij gaan prat op hun eigen wijsheid, zo leven zij.
Zij maken lasten die zeer moeilijk en zwaar zijn,
die zij en geen ander mens kan dragen.
Het is een afgodisch vertoon en een helse val,
een engel des doods, het zaad van de oude slang,
waar dit volk, zoals Eva, nog steeds behagen in schept,
niet wetend van de valsheid en het sluwe kwaad.
Kortom, de meeste dwaasheid ontspruit uit eigenwijs-
heid.
Wie dit volgt, of het nu leken of geestelijken zijn,
en niet slechts op Christus vertrouwt:
dit volk toont de meeste dwaasheid in al hun werken.

Antwerps Liedboek

Een nyeu liedeken

Een nyeu liedeken

[Die man]

Aylaes ic mach wel weenen ende druckelijck claghen
Dat ic voor mi noyt sulcken houwelijck nam
Ic liep om hebben een wijf bi nachten bi daghen
Mer lacen mi dunct dat ic tijts genoegh quam
Si roept met moede gram
Ghi zijt een achterlam verblijf
Dus dunct mi even stijf
Aen elck oore hanget een wijf

Dat wijf.

Eylaes ic mach wel om mijn houwelijc weenen
Mijn man hout mi deerlick int gequel
Ick en hebber niet te veel meer dan eenen
Die is mi so verdrietelijcken ende so fel
Och wilde hem yemant el

Een nieuw liedje

De man

Helaas, ik kan wel huilen en ellendig klagen
dat ik zelf ooit zo'n huwelijk aan ben gegaan.
Ik zocht een vrouw, zowel 's nachts als overdag
Maar helaas denk ik dat mijn tijd erop zit.
Zij roept met afkerige boosheid:
'Jij bent een achterlijk persoon!'
Het lijkt er echt op dat
aan elk oor een vrouw hangt.

De vrouw

Helaas, ik kan wel huilen om mijn huwelijk.
Mijn man houdt mij jammerlijk in de kweeling.
Ik heb er niet meer dan één,
hij is zo onaangenaam en fel.
Och, als iemand anders hem wil,

So soude ick scheyden snel daer van
Want so ick ghemecken can
Aen elck oore hanget een man

Die man.

Mijn wijf is vermaert voor een clappeye
Commeren volghen haer een groot getal.
Eens ter weecken lotert haer de keye
Men vinter meer mer ic en kense niet al
dan maectse sulcken gheschal
Het schijnt dat si trecken sal een knijf
door sulcken corosijf
Aen elck oore hanget een wijf

Dat wijf.

Mijn man is ledich selden werct hi geerne
Hem grouwelt dat hi mi bi hem siet of hoort
Hi loopt met zijn dronckaerts inde taveerne
den lesten penninc moet daer springen voort
dan coemt hi so versmoort
Tot miwaert seer verstoort hi dan
mi dunct door sulck gespan

dan zou ik snel van hem scheiden.
Want het komt op mij over dat
aan elk oor een man hangt.

De man

Mijn vrouw is bekend als roddeltante,
klachten heeft zij in groten getale.
Eens per week wordt ze gek in haar hoofd.
Ze heeft nog meer gektes, te veel om op te sommen,
dan maakt ze een heleboel lawaai.
Het lijkt erop dat ze een mes zal trekken.
Het lijkt een bijtmiddel dat
aan elk oor een vrouw hangt.

De vrouw

Mijn man is lui, hij werkt zelden graag.
Het gruwelt hem dat hij mij aan zijn zijde ziet en hoort.
Hij loopt met zijn dronkaards langs de kroegen,
de laatste cent moet daar worden besteed.
Dan komt hij zo dronken
naar mij, zeer vervelend is hij dan.
Het lijkt wel dat door zulke spanningen

Aen elck oore hanget een man

Die man.

Ongehout had ic wel moghen blijven
Hadde ick gedaen na mijnder vrienden raet
Als ick schelde so wil si vechten en kiven
Van hier tot Roomen en isser gheen so quaet.
Ick bense so versaet
Dat ick als een versmaet katijf
Mi dunct door haer bedrijf
Aen elck oore hanget een wijf

Dat wijf.

Mijn man doet ons goet ter merct voeren
dwelck dmeeste deel al is vercocht
dan gaet hi tuysschen den elleboghe roeren
daer ioncker clucht een baexcken sidt en poyt
Hi maect mi so beroeyt
Mi deert dat ic hem oeyt ghewan
Want so ic eerst began
Aen elck oore hanget een man

aan elk oor een man hangt.

De man

Ongehuwd had ik moeten blijven,
had ik maar geluisterd naar de raad van mijn vrienden.
Als ik scheld, dan wil zij vechten en kijven,
Van hier tot Rome en is er niemand zo kwaad.
Ik ben haar zo zat,
dat ik als een verachte stakker ben.
Het lijkt wel dat door haar gedrag
aan elk oor een vrouw hangt.

De vrouw

Mijn man verkoopt al onze spullen op de markt,
En als het meeste is verkocht
dan gaat hij dobbelen.
Als een kluchtfiguur zit en drinkt hij daar.
Hij maakt me zo arm,
ik vind het vervelend dat ik het ooit heb genomen.
Ik zei net ook al dat
aan elk oor een man hangt.

Die man.

Mijn wijf soude so geerne zijn een caelgie
Ende draghen alle daghe een nyeu fatsoen
Een riem koers keerl ende een saeyen faelgie
dan gebreken haer noch coussen ende schoen
Can ict niet al voldoen
So heb ick een sermoen op dlijf
Mi dunct door sulck ghekijf
Aen elck oore hanget een wijf

Dat wijf.

Adieu hier mede so willen wi oorlof nemen.
God gheef den vrouwen een vrolijk iaer
die sonder mans genoegelijck bremen
die mogen sorgeloos wandelen hier ende daer
Mer ick blijve int misbaer
Mi volchde liever naer den ban
Dan mi fortuyne gan
Aen elck oore hanget een man

De man

Mijn vrouw zou zo graag een modepopje zijn.
En zou elke dag nieuwe kleren willen dragen:
een riem, korset, jasje en een zijden mantel,
dan mist ze nog de kousen en de schoenen.
Daaraan kan ik niet voldoen,
dan krijg ik weer een preek.
Het lijkt wel dat door zulk gekijf
aan elk oor een vrouw hangt.

De vrouw

Tot ziens, hiermee willen wij afscheid nemen.
God, geef de vrouwen een vrolijk jaar
die zonder het liederlijk brallen van hun man
zorgeloos overal de dag doorkomen.
Maar ik blijf in de ellende.
Ik zal eerder failliet gaan,
dan dat ik geluk zal hebben, omdat
aan elk oor een man hangt.

Een nyeu liedeken van Claes molenaer

Een nyeu liedeken van Claes molenaer

Claes molenaer en zijn minneken
Si saten te samen al inden wijn
Van minnen wast dat si spraken

Och heyle wel lieve heyle mijn
die valsche tonghen die wroeghen mi
Ick sorghe si sullen mi dooden

Een corte wijle en was daer niet lanck
daer werden boden om claes molenaer gesant
Dat hi voor die heeren soude comen

Als claes molenaer voor die heren quam
Die heeren ghinghen in rade staen
Hoe wee was hem te moede

Een nieuw liedje van Claas Molenaar

Claas Molenaar en zijn geliefde
zaten samen aan de wijn.
Ze spraken over de liefde.

‘Och Heyle, lieve Heyle van mij,
de valse roddelaars kwellen mij.
Ik vrees dat ze mij zullen doden!’

Een korte tijd en niet veel later,
werden gezanten naar Claas Molenaar gestuurd:
dat hij voor de rechtsheren moest komen.

Toen Claas Molenaar voor de rechtsheren kwam,
gingen rechtsheren zich beraden.
Hoe zwaar was zijn gemoed!

Claes molenaer een sake die wi u vraghen
Die bonte cleederen die ghi draghet
Moechdijse wel draghen met eeren.

Dese bonte cleyderen die ick draghe
die gaf mi een so schoonen maghet
Si salder mi wel gheven meere

Si gaven hem penninghen in zijn hant
Claes molenaer ghi moet gaen rumen tlant
Bruynswijck moet ghi nu laten

Adieu Bruynswijck adieu mijn lant
Adieu mijns herten een vergulden pant
Ick come daer noch tavont slapen

Die valsche tonghe verhoorden dat
si volchden claes molenaer tot op sinen stap
Ende brochten hem tsavonts gevangen.

Als hi te Bruynswijck binnen quam
hoe weenden die vrouwen hoe loegen de mans

‘Claas Molenaar, iets wat wij u vragen:
de kleren van bont die u draagt,
mag je die wel dragen naar eer en geweten?’

‘Deze kleren van bont die ik draag,
die brachten mij een zo mooie meid.
Ze zal me meer geven.’

Ze gaven hem munten in zijn hand.
‘Claas Molenaar, u moet het land verlaten,
Braunschweig moet u nu verlaten!’

‘Adieu Braunschweig, adieu mijn land!
Adieu kostbaar bezit van mijn hart!
Ik kom daar vanavond nog slapen.’

De valse roddelaars hoorden dat;
ze volgden Claas Molenaar op de voet
en brachten hem ’s avonds naar de gevangenis.

Wanneer hij in Bruynswijck binnenkwam,
hoe huilden de vrouwen, hoe lachten de mannen.

Hoe wee was hem te moede

Mer weet ghi wat claes molenaer sprac
als hi daer voor die heeren tradt
Met sinen lachenden monde

Heer schoutert ghi hebt drie dochterkijn
Ghi meynt datse alle drie maechden zijn
Mer lacen si en zijn gheen van allen

Die eene dat is mijn minnekin
die ander draecht van mi een kindekijn
Ende bi die derde hebbe ic geslapen

Heer schoutert en treckes u niet an
Hi spreekt als een verwesen man
Hi en weet niet wat hi clappet

Mer weet ghi wat claes molenaer sprac
Als hi al op die leeder tradt
Met sinen verbonden ooghen.

Hoe zwaar was zijn gemoed!

Maar weet u wat Claas Molenaar sprak,
toen hij daar voor de gerechtsheren stond
met zijn lachende mond?

‘Heer de schout, u heeft drie dochters;
u meent dat ze alle drie nog maagd zijn,
Maar helaas, dat zijn ze geen van allen.

Die ene dat is mijn minnares,
die ander draagt een kind van mij,
en bij de derde heb ik geslapen!’

‘Heer de schout, trek het u niet aan!
Hij spreekt als een verslagen man;
hij weet niet wat hij zegt.’

Maar weet u wat Claas Molenaar zei
toen hij de ladder betrad
met zijn geblinddoekte ogen?

In alle Bruyningen en staet niet een huys
Daer en gaet een ionge Claes molenaer uut
Oft een vrou molenarinne

Claes molenaer nu laet u clappen staen.
En dede u clappen ghi wares ontgaen
Mer nu moet ghi ymmers hangen.

In heel Bruyningen staat geen enkel huis,
waar geen jonge Claas de Molenaar uit voortkomt,
of een vrouwelijke molenaar!

Claas Molenaar, laat je praatjes nu achterwege!
Had je niet zo gepraat, dan zou je zijn ontsnapt,
maar nu moet je hangen.

Een amoreus liedeken

Een amoreus liedeken

Het was een aerdt-, een aerdich medecijn
Op eenen morgenstonde
En daer vant hi, vant hi een vrouwen fijn,
Sy had een so diepen wonde!
Sy vraegde dat meesterken op dat pas,
Oft hi een meester van der wonden was,
Sy hadts van doene.
'So neemt u tent en tentelt my
Van goeder herten bly.
Pijnt u te spoene!'

Hy nam dat vrou-, dat vrouwen bi der hant
Als meester gepresen.
Hi leydesse daer, aldaer aen eenen cant
Om haer te genesen.
Sijn bus metter salven, die was daer bereet

Een liefdesliedje

Er was eens een bedreven dokter.
Op een ochtend
trof hij een leuke vrouw,
maar zij had een diepe wond!
Zij vroeg toen de arts
of hij een heelmeester was,
Zij had zo iemand nodig.
'Neem uw sonde en meet mijn wond
met een welwillend hart.
Haast u een beetje!'

Hij nam die vrouw bij de hand
zoals het een dokter betaamt.
Hij legde haar neer, waar niemand het zag
om haar te genezen.
Zijn bus zelf was gereed

En daerme dat hi tegen tgoelijc vrouken street.
Dat vrouken riep:
‘Salft mi, salft mi noch eens,
Noch eens al binnensbeens,
Oft ick ontsinne!’

Dat meesterken gaf en gaf dat vrouken soet
Al van den beste.
Hy soudese noch eens tenten, tenten metter spoet
Maer zijn tente en woude niet vesten,
Sijn tente die faute gelic een riet...
Van schaemte dat hi dat vrouken liet
Als die vervaerde.
Dat vrouken riep: ‘Hoort mijn, hoort mijn beveil!
Maer tentelt my noch wel,
Met lacker aerde!’

Prince, dat meysken moeste daer vlien
Met also groote onteeren.
Die busse metter salven was qualijcken versien
Voor sulcke oude seeren.
Dat vrouken riep luy ende daertoe fel:

en daarmee ging het de goede vrouw te lijf.
De vrouw riep:
‘Zalf mij, zalf mij nogmaals,
ook aan de binnenkant van mijn benen,
of ik word gek!’

De arts gaf de lieve vrouw
alles wat hij in zich had.
Hij zou haar nogmaals onderzoeken, met spoed.
Maar zijn sonde wilde niet blijven zitten,
zijn sonde boog zoals een riet.
Van schaamte liet hij die vrouw daar
toen hij ervan schrok.
De vrouw roep: ‘Luister naar mijn beveil!
Een onderzoek mij nogmaals,
met onstuimigheid!’

Prins! Dat meisje moest daar weg,
na zo beschamend behandeld te zijn.
De bus met zalf was niet berekend
op zulke ervaren wonden.
De vrouw riep hem luid en fel:

'Armen duvel, leert irst u ambacht wel,
Leert eerst cureren!
Ghi mocht veel beter eerst gaen lappen u schoen,
Arm allendighe loen,
Dan vroukens tempteeren!'

'Arme duivel, leer eerst uw ambacht,
leer eerst genezen!
Ga eerst maar eens je schoenen lappen,
arme, ellendige donder,
voordat je vrouwen gaat onderzoeken.

Matthijs de Castelein

Drie rondelen

Van een.

Drijnct
Iet,
Schijnct.
Drijnct.
Mijnct
Niet,
Drijnct
Iet.

Van twee.

Brijnct my
Nu iet.
Sprijngd by.
Brijngd my.
Sijngd ghy,

Rondeel van één...

Drink
iets.
Schenk.
Drink.
Mijmer
niet,
Drink
iets.

van twee...

Breng mij
nu iets.
Spring bij.
Breng mij.
Zing jii

Hu liedt.
Brijnct my
Nu iet.

Van drie syllaben

Wacht my dat.
Ick zald doen.
Hacht vry dnat.
Wacht my dat.
Lacht dy zat.
Tstick valt coen.
Wacht my dat.
Ick zalt doen.

je lied.
Breng mij
nu iets.

van drie lettergrepen

Serveer wat
ik zal doen.
Red het nat,
serveer wat!
Lach je zat,
fier en koen.
Serveer wat
ik zal doen.

Meester Oom

**Dit is den Eedt van Meester Oom met vier ooren,
Prince der dooren.**

Die Ghrijpier.
Hoort ende swijcht die hun
in der sotten rijk generen al
Wat die Coninck der dooren
hier gheloven en sweren sal.

Heer Coninck hier sittende in u Malvesteijt,
Den Eet te doene suldijs bereyt
En op dat ghi weten moecht dwelc u noot, is,
Trijck der sotten dat zeer wijt en groot, is
Wel te regere ne buten en binnen
Met onbedachte, onghestapelde sinnen,
Soo moet ghi met mallen rade onverbolgen
Dese punten onderhouden die hierna volgen

Inden eersten moetij alle geestelicke personen
Die gheern onder doude cleermerct woonen
En gheern in den boec lesen tot hunder schade

**Dit is de eed van Meester Oom met vier oren, de
Prins der dwazen**

De Geefhier:
Luister en zwijg, allen
die in Dwazenland leven,
naar wat de Koning der Dwazen
hier beloven en zweren zal.

Heer Koning, hier zittende als Mallesteit,
u moet bereid zijn om een eed af te leggen,
omdat u weet (en dat is noodzakelijk)
hoe u Dwazenland, dat zeer wijds en groots is,
goed bestuurt, van binnen en van buiten
met impulsieve en ondoordachte acties.
Dus u moet zich met dwaze raad, zonder twijfel,
houden aan de punten die hierna volgen.

Ten eerste horen bij u alle geestelijken
die graag op de Oude Kleermarkt vertoeven
en die graag, tot hun schande, in boeken lezen,

Diemen open slaet niet wijs van rade
Die wijn en bier niet en laten verscalen
En veel meer borghen dan si connen betalen
Nonnen die uutlopen en gaen hun gangen
Munneken die de cappe op den tuyn hangen
Dese moetij al scutten en schermen
Als si van aermoede claghen en kermen.

Voordt moetij allen Eesel vassallen
Die met gehuerde peerden hun ridderschap halen
Alle groote pochhansen sonder moet
Alle groote braggheerders sonder goet
Alle Cappiteynen, ruters en knechten
Die liever moeskoppen, dan op di vianden vechten
Diet al metter tonghen connen vernielen
Maer laten di lappen sien, oft keeren di hielen
Dese moetij in sotter ordinancien leyen
Soo lang tot dat si ghesneden sijn vander keyen

Oock moetij alle leepe loose gheesen
Oude coppelerssen, jonge gescuerde weesen
Camerccatten, sluypsielen met hoopen

dat men niet openslaat om ervan te leren.
Die wijn en bier niet laten verscalen,
en die veel meer lenen dan ze kunnen betalen.
Nonnen die eropuit trekken en hun gang gaan,
monniken die hun kappen in de tuin ophangen,
deze moet u behoeden en beschermen,
wanneer ze klagen en kermen van armoede.

Vervolgens moet u alle ezelachtige edelen,
die met gehuurde paarden hun ridderschap behalen,
alle grote opscheppers zonder moed,
alle grote grootpraters zonder goederen,
alle kapiteins of ruiters en knechten
die liever plunderen dan tegen hun vijanden vechten,
die met hun praatjes kunnen triomferen,
maar wanneer zij de vijand zien, weer snel omkeren.
Deze moet u leiden met dwaze orders,
totdat de gekte uit hun hoofd is verdwenen.

Ook moet u alle vluchtige valse vrouwen leiden,
oude koppelaarsters, jonge verdorven wezen,
kechs, geheime hoeren met ambities,

Meyskens die de knechtkens naloopen
Vroukens die meer dan met eender spoelen weven
Heymelijc nootturft zoeken, en gelt toe geven
Alle laudaten, alle vrou vuylen,
Alle scieloosen, alle afgereden guylen
Dese en dierghelicke vrouwen
Moetij in hun oude privilegie houwen
Di hun noit van gheenen heeren en zijn genomen
Voordat si Sint Jops of in tgasthuys comen.

Oock moetij die edel ghilde licht van sinnen
Diet heden verteren dat sij morghen winnen
Die geldeloos slempen met genuchten
En hun panden tot mijns oomkens vluchten
Tghelach met rock oft mantel betalen
Alle mulders die sonder muelen malen
Alle die hun selfs scande vermanen
Alle die liegen dat sij selver waers wanen
Alle die buten shuys vruecht bedrijven
En binnen huysse vechten en kijven
Desen moet hun privilegie ooc houden stadt
So lang dat si comen daer Valetijn meester sadt

meisjes die achter bedienden aanlopen,
vrouwen die op meerdere weefgetouwen weven,
heimelijk op zoek naar armoede en geld verkwistend.
Alle snollen, alle vuile vrouwen,
alle sloeries, alle afgewerkte sletten,
deze en dergelijke vrouwen,
moeten van u hun privileges houden.
Ze hadden nog nooit kennism gemaakt met jonge heren,
totdat ze in het armenhuis van Sint Job komen.

Ook moet u het lichtzinnige gilde beschermen,
die vandaag uitgeven wat ze morgen verdienen,
die zonder geld met plezier slempen
en met hun goederen naar de lommerd rennen
om de rekening te betalen met hun tuniek of mantel.
Alle molenaars die malen zonder molen,
allen die waarschuwen voor wat ze zelf fout doen,
allen die zo veel liegen dat ze er zelf in geloven.
Allen die buitenshuis pleziertjes beleven
en binnenshuis vechten en ruzie maken.
Deze moet u ook in ere houden,
zolang ze naar pandjesbaas Valentijn komen.

Oick moetij met save comt uut bewaren
Alle coopliden die naer Sinte Reynuuts varen
Alle die sonder verstant coopen en vercoopen
Alle die met ydelen meyrsen loopen
Alle quacsalvers die hun laten verdullen
Alle spesiers die hun sacken met hoy vullen
Alle die den grooten sack in den cleynen lappen
Alle wijncoopers die achter uut tappen
Alle die naer haer selfs schade reycken
Alle brouwers die de catten laten in dmout seyken
Alle diet heden maeckt en morgen weer breckt,
Alle taverniers daer di soch den tap uut trect
Alle die hun goet hoeren en boeven deylen
Alle sceppers die met ghescuerde seylen seylen
Alle boeren di hun saet in bedorven ackers sayen
Alle cleermakers di met gebroken naelden nayan
Lakensnijers die hun goet vermeten
Scoenmakers die den haen laten dleer eeten
Timmerlieden die qualijc wachten hun screven
En wevers die met ydelen spoelen weven
Alle smeden die hun yser verbranden,

Ook moet u al deze mensen een vrijgeleide geven:
alle kooplieden die naar Sint Legebeurs varen,
allen die zonder na te denken kopen en verkopen,
allen die met nutteloze koopwaar rondzeulen,
alle kwakzalvers die zich laten bedriegen,
alle kruidenhandelaars die hun zakken met hooi vullen,
allen die hun opgelapte waar weer zelf oplappen,
alle wijnverkopers die de glazen wijn te vol schenken,
allen die zichzelf schade berokkenen,
alle brouwers die katten in de mout laten pissen,
allen die het vandaag maken en het morgen verpesten,
alle herbergiers die zelf uit de tap drinken,
allen die hun goederen delen met hoeren en oplichters,
alle schippers die met gescheurde zeilen zeilen,
alle boeren die hun zaad op verrotte akkers zaaien,
alle kleermakers die met gebroken naalden naaien,
lakensnijders die hun lakens te ruim opmeten,
schoenmakers die de kippen in het leer laten pikken,
timmerlieden die over de schreef gaan
en wevers die met lege spoelen weven.
Alle smeden die hun ijzer verbranden,

Alle berbiers die hun sceeren tot scanden
Alle metsers die haer fundament beswaren
Alle goutsmeden die de souduere sparen
Beeltsnijders die van consten rasen
Alcumisten die hun goet in dasschen blasen
Ghelaesmakers die hun gelas verlasten
Cupers die overal naer dbomgat tasten
Tengieters die hun tin verloren gieten
Beckers die altoos een broot te cort scieten
Vleeschhouwers di mager laten werden tvet
Visschers die altoos visschen achter dnet
Schilders die hun aensichten bederven
Legwerckers die tsaterdaechs qualic kerven,
Alle ambachtslien, en alle hantwercken
Die aldus u rijke verstercken
Dees moetij hun privilegie nu vermeerren, fijn
Tot dat si S. Reynuuts naect uuten cleeren, sijn.

Item alle Rethorisienen, en Musisien
Die haren tijt verquisten en lutter danx verdienen
Elcken doen lachghen, en selfs druc in sluyten
Alle spelen, ghescuerde fluyten

alle barbiers die schandelijk scheren,
alle metselaars die hun fundering overbelasten,
alle goudsmeden die op tin besparen,
beeldhouwers die ouwehoeren over hun kunst,
alchemisten die hun goederen tot as verbranden,
glasblazers die hun glas kapotslaan,
tonnenmakers die tonnen als vergieten maken,
witsmeden die hun tin weggieten,
bakkers die altijd te weinig brood bakken,
slagers die het vet mager laten worden,
vissers die altijd achter het net vissen,
schilders die hun portretten verpesten,
tapijtwevers die op zaterdag hun werk scheef afsnijden.
Alle ambachtslieden en alle handwerkers,
die op deze manier uw Koninkrijk versterken,
deze mensen moet u nu goede privileges geven
totdat ze kaalgeplukt zijn door Sint Legebeurs.

Ook alle rederijkers en musici
die hun tijd verspillen en weinig dank verdienen,
die iedereen laten lachen, maar die zelf droevig zijn.
Alle spelers met versleten fluiten,

Alle die niet en connen helen noch swijgen
Alle die een roye tot haer selfs eyrse krijgen
Alle Sophisten, Artisten, Juristen,
Mercurialisten, die hun wijsheyt verquisten
Alle die hun groote dinghen vermeten
En gheen bescheet daer af en weten
Alle wilde gheesten quaet om temmen,
Di huys en erve duer tkeelgat laten swemmen
Alle die hun selven in dnette breyen
Allen die levende van eertrijck scheyen
Dese en dier ghelijcke ghesellen
Suldi als regenten over u rijke stellen.

Oock moetij elcken goet exempel bewijzen
Dat men u Malevesteyt mach prijsen
Ghi sult totter middernacht gieten en gapen
En smorgens suldi langhe slapen
En eer ghi half aen oft ghecleet sijt, fijn
So moetij wederom aen den ontbijt, sijn
En nummermeer veel swaers drooms hebben
En altoos den besten pant mijns ooms hebben
En waer een in die taverne is bij desen

allen die noch kunnen spreken, noch zwijgen,
allen die met hun aars een streep kunnen trekken.
Alle filosofen, artiesten en juristen,
handelaren die hun kennis verkwisten,
allen die grote dingen over zichzelf veronderstellen,
maar er eigenlijk niks van weten.
Alle vrije geesten, die moeilijk te temmen zijn,
die hun huis en erf door hun strot laten zwemmen.
Allen die in zichzelf verstrikt raken,
allen die los zijn van het aardse bestaan.
Deze en dergelijke kerels
zal u als bestuurders over uw rijk aanstellen.

Ook moet u aan iedereen het goede voorbeeld geven,
zodat men u als Mallesteit zal prijzen.
U zult tot middernacht zitten hijsen en zuipen
en 's morgens zult u uitslapen.
En voordat u half of volledig aangekleed bent,
moet u alweer aan het ontbijt verschijnen.
En nooit zult u meer nare dromen hebben.
En altijd zult u de beste spullen te verpanden hebben.
En als er een klant is in de kroeg,

So moetij altoos die ander wesen
En uut u rijc bannen die u seggen van wercken
Maer liver int vrouwen huys dan in der kercken
En wie u claecht syn vleeschelicke nootsaken
Die moetij helpen syn houwelijck maken
Op dat hij mach geraken uuter pyne
Te bedde wijsen oft achter die gordyne
So crijchdij prijs en lof van alle beyen
Helpt den naecten blinden in huys leyen
Want een coninck moet compassieus, syn
Alle daghe amorues, niet te amorues, sijn
Al eest dat men bi eender vrouwen zeer gequelt leeft
Ooc moetij elcken betalen als ghi gelt gheeft
Alle woorden naw vangen waer gijse betraept
En van niemant quaet seggen als ghij slaept
Maer tvolck over al verblijden alteenen
Al souder wijf en kinderen om weenen
En wouw ymant u malevesteijt befamen
Ghi en muecht niet root worden noch schamen
Dus comt ghi Eeselheeren die besidt sijn leen,
Wat di Coninck hiertoe seydt, Jae oft neen

dan moet u altijd de andere klant sijn.
En verban iedereen uit uw rijk die het over werk heeft,
maar die liever in het bordeel zit dan in de kerk.
Degene die bij u klaagt over lichamelijke verlangens
moet u helpen om te trouwen,
zodat hij van zijn driften verlost wordt.
Stuur hem vaak naar bed met de gordijnen dicht,
op deze manier zult u overal lof en liefde krijgen.
Help de naakte blinden naar huis te leiden,
want een koning moet compassie tonen.
Altijd moet hij amoureux, maar niet te amoureux zijn,
ook al kan iedere vrouw voor de man een plaag zijn.
Ook moet u iedereen betalen als u geld uitdeelt.
Kies uw woorden nauwkeurig als u ze in de val lokt.
Spreek kwaad over niemand terwijl u slaapt,
maar maak de mensen overal en altijd blij,
ook al zullen vrouw en kinderen er om huilen.
En wanneer iemand u, Mallesteit, belastert,
moet u niet rood te worden of u schamen.
Kom dus alle ezelsheren die leningen bezitten,
hoor wat de Koning hierop zegt, ja of nee:

Die Coninck seydt.
Jae, Jae, Neen, Neen.

Die Grypier:
Nu heer Coninck legt u vingheren beye
Segt mij naer en sweert op dees keye
Dat sweer ick bij den pispot en bij di provate
En bij den bril met den openen gate
En so warachtich als di drengere dier op sat
Die so uuter maten veel dronc en at
Alsoot int vuyl boeck ghescreven steet
Dat hij hem van achter en van vuere bedreet.
Dat ick tvoorgenoemde met alder trouwen
Naer mijn vermuegen sal van boven onder inhouden
En dat selve helpen stercken en vermeeren.

Die Grypier.
Hoordy dat wel ghij Eselheeren
Wat die Coninck hier sweert en ghelooft
Salft hem en sedt hem die croone op thooft
En roept, al te samen in een populorum
Vive le Roy stultus stultorum.

De Koning zegt:
Ja, ja, nee, nee.

De Geefhier:
Luister nu, Koning, steek twee vingers op,
zeg mij na en zweer het op deze kei:
‘Dit zweer ik bij de pispot en bij de plee
en bij de zitting met het open gat
en zo waarachtig als de sproeipoeper die erop zat,
die zo uitermate veel dronk en at,
zoals het in het vuile boek geschreven staat,
dat hij zich van achteren en van voren bevuilde.
Dat ik alle eerdergenoemden met vertrouwen,
naar mijn vermogen helemaal zal ondermijnen
en zal helpen om hen te versterken en te vergroten.’

De Geefhier:
Horen jullie goed, jullie ezelsheren,
wat de Koning hier zweert en belooft?
Zalf hem en zet de kroon op zijn hoofd
en roep samen als één volk:
Lang leve de Koning, Dwaas der Dwazen!

Die Grypier.

Hoort nu, ghi ondersaten, ghij moet ooc manschap
sweeren

Den Coninck, en helpen hem tsijne verteren

En hem altijd bij staen nacht en dach

So lang als hij slach verdragen mach

So lang als hi wijn oft bier heeft in di flessche

So lang als hi cruys oft munt heeft in di tessche

So lang als hij eenen pant heeft te raeye

So lang als hij teten heeft in di scappaeye

Dat ghij hem daer in sult bij staen alteenen

En daer toe dapperlijc hant en mont leenen

Op dat hij tghequel des rijcdoms werde quyte,

So lang dat hi verlost es van niet een myte

Dat sweerdi, segt Ja, Neen, elck man voor man

Steckt nu al u vingeren in 't gat en cust se dan.

De Geefhier:

Hoor nu, jullie onderdanen, jullie moeten ook trouw
zweren

aan de Koning, en help hem bij het consumeren

en sta hem altijd bij, dag en nacht.

Zolang hij een pak slaag verdragen kan,

zolang hij wijn of bier in de fles heeft,

zolang hij munten of kleingeld in zijn beurs heeft,

zolang hij een onderpand beschikbaar heeft,

zolang hij eten in de voorraadkast heeft.

Jullie zullen hem dus in dit alles eeuwig bijstaan

en hem dapper je hand en mond lenen,

zodat hij vrij wordt van de kwellling van rijkdom,

totdat hij bevrijd is van zijn laatste cent.

Dit zweren jullie, zeg ja, nee, een voor een.

Steek nu allemaal je vingers in je gat en kus ze dan.

Rotterdam 1561

Liefde boven al

Een aerdich dronckaertken vreemt van bestiere
soet van maniere, wonende hier binnen,
was laestent gheraect, te wijn of te biere
en mackten goet ciere, om vreucht te gewinnen
waer deur hij ten laetsten, na ick can versinnen
zijn buijcksken soo vol en sadt heeft ghecreghen
dat hij t'huijs gaende nauwelijck conde vinnen
t'slot van die deure doe was hy verlegghen
hoe hy die sluetel stack t'wou niet te degghen
t'was al verkeert hoe hy se ghinck vaten
t'wijf dit hoorende is uut dat bedde ghestegghen
en heeft hem al knoterende inghelaten
segghende, ey, dronckaert, wanneer suldy besaten
met dien gaf sy een hoeste als d'oneersame
recht veur zijn neuse doen sprack hy onverwatan
Ke herteken lief hoe stinckt uwen name.

Ondercomende int bedde dus vol en droncken

Een ervaren dronkaard met vreemde gewoontes,
was zoals gewoonlijk (hij woonde hier in de stad)
onlangs aan de wijn of het bier geraakt
en verwende zichzelf om vrolijk te zijn.
Waardoor hij uiteindelijk, voor zover ik weet,
zijn buik zo vol en zat heeft gekregen
dat hij thuisgekomen, amper kon vinden
het slot van de deur. Het lukte hem niet,
hoe hij de sleutel ook stal. Het wilde niet lukken,
steeds ging het verkeerd, hoe hij het ook vastpakte.
Zijn vrouw hoorde dit, is uit bed gekomen
en heeft hem al pruttelend binnengelaten,
zeggende: 'Hé dronkaard, ben je weer zat?'
Meteen moest ze hoesten als een oneerzame,
recht voor zijn neus. Toen sprak hij schaamteloos:
'O hartje lief, wat stinkt je adem.'

In het bed gelegen, vol en dronken,

nau wetende van hem selfs als Bacchus clercken
ghemeenelijck doen begonst hy te roncken
te slapen te stenen ghelijck als een vercken
doen hy nu ontwaecte en begost te mercken
dat hy lach int bedde by sijn wijfken alleene
woude hy hem God wouts mede wat verstercken
in Venus conste, en begonste, oock reene
te sabben te cussen recht als eene
daer veel wonders by sou worden bespoort
hy waende die mont maer soo ick meene
was hij met sijn neuse omtrent die vuilpoort
doen hy nu vernam dat het daer roock heel vergoort
en dat sulcken lucht hem was onbequame
sprack hy noch als voren het oude woort
Ke herteken lief hoe stinckt uwen name.

Noch even vierich sach men hem dursten
in Venus conste noch ter selver stont
al hadde hy die billen hij waende die borsten
en custe die wel hertich met sijnen mont
och sprack hy certeyn mijn daghen en vont
ick noyt gheen schoonder in boesem ontloken

amper zelf wetende wat Bacchus-dienaren
gewoonlijk doen, begon hij te ronken,
te slapen en te snurken als een varken.
Toen hij ineens ontwaakte, begon hij te merken
dat hij in bed lag, bij zijn echtgenote.
Hij wilde, potverdorie, zich wat versterken
in de kunsten van Venus, en begon aldus
te sabbelen en te kussen alsof hij
daar door veel wonderen aangespoord wordt.
Hij dacht dat het de mond was, maar volgens mij
was hij met zijn neus bij de vuilpoort.
Toen hij vernam dat het daar erg goor rook,
en dat deze lucht hem misselijk maakte,
sprak net als eerder het oude woord:
‘O hartje lief, wat stinkt je adem.’

Nog even vurig zag men hem zijn best doen
in de Venus-kunsten, op dat moment.
Hij pakte hij de billen, denkend dat het borsten waren,
en kuste deze hartelijk met zijn mond.
‘Och,’ sprak hij, ‘in mijn dagen vond ik zeker
nog nooit zo’n mooi gevormde boezem,

soo wel ghemaect die soo fraey sijn en soo ront
mij is te badt dat ick erby lig ghedoken
noch moet ick se eens sprack hy se bestoken
met mijn mondeken dies het hert gheneest
en cussense lieflijck alst is veursproken
die vrouw dit hoorende loech in haeren gheest
en ghaf hem met dien doe een warme veest
recht veur sijn neuse, sooals ick rame
hy vernemende sulcken lucht sprack onbedeest
Ke herteken lief hoe stinckt uwen name.

Prince

Hoet speelken voleynde waer nau op een rolle
te schrijven of te dichten tot eenighe tije
want ter wyl hy dus wroete ghelijck als een molle
ghebeurden hem een soo aerdighen boeverije
van sijn huysvrouwe, want dees had sonder chije
den buijckloop alst doe wel bleeck ongheloghen
t'welck haer schielijck over quam terwijl dat hije
die vuylpoort vast custe en heeft hem bespoghen,
soo bijster van achteren dat neus mont en oghen
soo waren besorcht, men souder af grijsen

zo goed gemaakt, zo fraai en zo rond.
Wat een geluk dat ik erbij kan liggen.
nogmaals moet ik,' zei hij, 'ze bestoken
met mijn mond, zodat mijn hart goed wordt,
en ze kussen, zoals het voorspeld is.'
De vrouw hoorde dit en lachte bij zichzelf
en gaf hem toen een warme scheet,
recht voor zijn neus, zoals ik het mij voorstel.
Hij vernam deze lucht en sprak onbedeest:
'O hartje lief, wat stinkt je adem.'

Prince

Hoe dit toneel eindigde was amper op een rol
te beschrijven of ooit zo te dichten.
Want terwijl hij dus wroette als een mol,
overkwam hem een grappige streek
van zijn echtgenote, want zij had, zonder gekheid,
de buikloop, zo bleek het – ongelogen!
Het overkwam haar ineens, terwijl hij
haar vuilpoort kust, heeft zij hem bespuugd
via haar achterkant, zodat zijn neus, mond en ogen
helemaal smerig waren – men zou ervan gruwelen.

hy dit vernemende is uut het bedde ghevloghen
bescheten begaet en meende te ijsen
ick hou hy voort aen niet meer en sal prijsen
sulcken vrijage als hij met schandt en blame
doen most besoecken, maer wel segghen ende bewijzen
Ke herteken lief hoe stinckt uwen name.

Toen hij dit verman is hij uit het bed gevlogen,
ondergescheten, ontdaan en meende flauw te vallen.
Maar ik stop nu. Hij zal het voortaan niet meer hebben
over deze vrijpartij, omdat hij met schade en schande
dit moest ondergaan, maar hij zei gewoon oprecht:
‘O hartje lief, wat stinkt je adem.’

Johan Fruijters

Eens als ick om t'lant te besoecken was gheneghen
ben ick op een plaetse her herberghen ghelegghen
daer ick te degghen, wat vreemts hoorde ontvouwen
ter selfder plaetsen quamen van verre wegghen
drije wiens staet u hier sal zijn verswegghen
dan desulcke plegen, gheeren wat schoons
t'aenschouwen

by ons waren oock drie mans met haer vrouwen
ter goeder trouwen, sou van haer werden besocht
sint Antonis (heb ickt anders wel onthouwen)
en eenen eet soude sijn van mans en wijfs volbrocht
t'was dat Venus werck niet soude zijn ghewrocht
veur dat zij waren daer men sint Antonis custe
een vanden mans hem na den eedt bedocht
en liet hem dincken dat hem wat groens luste
maer die by hem was, seyde neemt seker u ruste
claecht niet, dinckt om den eedt die daer ghegaen, is
Want tis te laet gheclaecht als een dinck ghedaen, is.

Ooit was ik in de gelegenheid een land te bezoeken,
toen ik op een plek kwam waar een herberg stond.

Daar heb ik wat vreemds horen gebeuren.

Op diezelfde plek kwamen van ver aan,
drie mannen van wie ik niet zal zeggen wie zij waren,
behalve dat ze ervan hielden om mooie dingen te bekijken.

Bij ons waren ook drie mannen met hun vrouwen.

Uit trouw aan God maakten zij een pelgrimstocht
naar de heilige Antonius (daarom heb ik dat onthouden).

Zij legden ook een eed af, die niet zou worden verbroken:
Venus' werk zou namelijk niet worden volbracht,
voordat zij de heilige Antonius kusten.

Een van de mannen bedacht na de eed
dat hij moest denken aan lekkere hapjes...

Maar degene die bij hem was zei: neem zeker uw rust,
klaag niet en denk aan de eed die je afgelegd hebt.
Want het is te laat om te klagen als iets al gebeurd is.

Wy maeckten t'savonts met den anderen goet cier
alsoo dat elck verheucht was deur wijn en bier
na t'slants mannier, sachmen ons ghenuchte rapen
na de maeltijt seyden de wijfs, ghy mannen fier
wilt nu gaen in een ander camer schier
wij sullen hier, op dese drije bedden slapen
wech ghinghen de drije ghehoude knapen
om wat te gapen, ghinck ick niet verre van daer
d'onghenoemde spraken laet ons dees wijfs betrapen
sij en hebben gheen wapen, alsnu bij haer
terstont ghinghen sy derwaerts ick sach dat claer
en hoorde bitterlijck een van den wijfs claghen
segghende: t'slapen van mijnen man, dat valt mij
swaer
ick en hebbe in dit bevaert-gaen gheen behaghen
d'ander sprack, meughlijck zy na den eet niet en vra-
ghen
swijcht stille, wilt slapen my dunckt dat tijt seer saen,
is
Want tis te laet gheclaecht als een dinck ghedaen, is.

We maakten 's avonds met de anderen veel plezier,
want iedereen was vrolijk door wijn en bier.
Zoals gewoonlijk zag men ons genieten.
Na de maaltijd zeiden de vrouwen: jullie, trotse mannen,
moeten nu gauw naar een andere kamer gaan,
dan zullen wij hier op deze drie bedden slapen.
De drie gehuwde mannen gingen weg.
Om wat uit te rusten ging ik niet ver weg.
De anoniemen zeiden: laat ons deze vrouwen nemen;
zij hebben nu geen verdedigingsmogelijkheden bij zich.
Toen vertrokken zij, ik zag het gebeuren,
en hoorde een van de vrouwen verbitterd klagen
en zeggen: 'Zonder mijn man te slapen, dat valt mij
zwaar.
Ik heb in deze bedevaart geen zin meer.'
De ander sprak: 'Je kunt je beter geen vragen stellen over
de eed.
Zwijg, wees stil, ga slapen, ik denk dat de tijd zeer snel
gaat.
Want het is te laat om te klagen als iets al gebeurd is.'

Met dat de vroukens soudē te slapen beghinnen
quamen dees onghenoemde ter camerē binnen
elck streckte zyn vinnen, by een vrou onderē
elck vrou sprack soetkens man wat wilt ghy onder-
winnen
och breeckt uwen eedt niet, wilt u ziel beminnen
blijft by u zinnen, bedrijft niet dit wondere
t'blicxemde, t'reghende met Venus dondere
Anders van dien allerm dient nu niet ghesproken
dan daer na weeck elck in sijn camer besondere
huer feyten van wapenen zyn daer ontloken
d'een hadde twee, d'ander drie lansen ghebroken
daer na dochtet haer goetd vandaer vertrocken
zy sorchden vernament de mans t'worde ghewroken
want t'begost te daghen en daer luyden clocken
veurwaer sey d'een eer sy ons smijten met stocken
soo dunckt mij dat t'wijcken beter (dan hier ghestaen,
is)
Want tis te laet gheclaecht als een dinck ghedaen, is.

Die vroukens zyn opghestaen met blijden moet
elck hadde dese eedt brekinghe ghevonden goet

Toen de vrouwen in slaap waren gevallen,
kwamen de anonieme mannen de kamer binnen.
Elk van de mannen kroop bij een vrouw in bed.
Elke vrouw sprak lief: 'Man, wat ben je allemaal van plan
met me?
Och, breek onze belofte niet, denk goed aan je ziel,
blijf bij zinnen en geef niet toe aan dit wonder.'
Het bliksemde en regende met de donder van Venus.
Andere geluiden werden er niet meer gemaakt.
Daarna ging ze terug naar hun eigen kamer.
Toen werden de wapenfeiten duidelijk.
De een had twee, de ander had drie lansen gebroken.
Daarna dachten ze dat het goed was om te vertrekken.
Ze waren bang: wisten de mannen het, ze namen wraak.
Het begon dag te worden en de klokken luiden.
'Voorwaarts,' zei de een, 'voor zij ons met stokken slaan.
Het lijkt mij beter om weg te gaan dan hier te blijven
staan.
Want het is te laat om te klagen als iets al gebeurd is'

De vrouwen stonden op, vol goede zin.
Iedereen had ingestemd met het verbreken van de belofte.

met een wesen soet, hebben zij alle drie ghelacht
d'eerste vraechde heeft uwen man oock gheweest
vroet?

De mijnen quam by my opden staenden voet
hy en heeft by gans bloet, op den eer niet gheacht
d'ander seyde: dijsghelijck gheschiede my te nacht
boven zijn cracht heeft den mijnen veel bedreven
de derde seyde ick wil daer doen af clacht
want met den mijnen ghinckt al boven schreven
wat dunckt u sey d'eerste dienense bekeven
om t'breken des eets, daer ons deucht deur is ghe-
schie

d'ander sey neen, maer wy willent te kennen gheven
en achtent noch grootelijck veur verdriet
neen sprack de derde t'qualijck spreken baet niet
houdt op van clachte dit dunck mij best gheraen, is
Want tis te laet gheclaecht als een dinck ghedaen, is.

Prince

Prince als dese Princessen by haer mans quamen
sprack d'een, ghy overvlieghers ghy soudt u schamen
men mach u blamen, veur eedt brekers certeyn

Met een gelukzalig gezicht lachten ze alle drie.

De eerste vroeg: 'Is jouw man ook zo deugdzaam ge-
weest?

De mijne verscheen ineens in mijn kamer.

Hij heeft, potverdorie, zijn eer niet in acht genomen.'

De ander zei: 'Mij is vannacht hetzelfde overkomen.

Boven zijn kracht heeft mijn man veel gedaan.'

De derde zei: 'Ik heb een klacht,
want met die van mij ging het te ver.'

'Wat denk je,' zei de eerste vrouw, 'moeten ze boeten
voor het breken van de eed, waardoor wij ons fijn voe-
len?'

De ander zei: 'Nee, maar wij willen het wel vertellen,
en vonden het te groots tegen het verdriet.'

'Nee,' sprak de derde vrouw, 'berispen helpt niet.

Hou op met klagen, het is beter om het zo te laten.
Want het is te laat om te klagen als iets al gebeurd is.'

Prince

Toen deze prinsessen bij hun mannen kwamen,
zei de een: 'Jullie vreemdgangers, schaam je.
Men mag jullie beschuldigen echtbrekers te zijn.

ghy cost te nacht wel op uwen tijt ramen
en deet by ons meer dan t'oude betamen
ghy acht al te samen, uwen eedt seer cleyn
D'een man sprack ick sliep hier op dit bedde reyn
Hier deur zy al ghemeyn, int aensicht werden roo.
D'ander twee riepen haer mede ghesel alleyn
en seyden wy zijn bedroghen by gans doot
hoe wel het ons te slapen by ons wijfs verdroot
de drije die by ons aten, hebbense niet ghespaert
dan elck swijch stille al ist bedroch groot
en sie toe dat hijse voorts beter bewaert
want claghen wy, soo werdet heel gheopenbaert
veurwaer, swijghen en dincken het beste vermaen, is
Want tis te laet gheclaecht als een dinck ghedaen, is.

Jullie hebben vannacht de tijd genomen
en deden meer bij ons dan vroeger.
Jullie hechten allemaal geen waarde aan jullie eer.'
De ene man sprak: 'Ik sliep hier op dit eerlijke bed.'
Hierdoor kregen zij allemaal een rood gezicht!
De andere twee vielen hun metgezel bij
en zeiden: 'We zijn bedrogen, potverdikkeme!
Wat jammer dat we niet bij onze vrouwen konden slapen,
maar die drie die mee aten, hebben hen niet gespaard.'
Toen werd iedereen stil, want het bedrog was groot.
'We moeten zorgen dat het voortaan geheim blijft,
want door te klagen, kwam het aan het licht.
Werkelijk, zwijgen en nadenken is het beste advies,
want het is te laat om te klagen als iets al gebeurd is.'

Ick verbey den tijt

Tot wijsheyt t'smenschen sin niet altijd ghenegen, is
wat cluchtichs dient somtijts oock wel vertelt
niet verre van hier een veer ghelegghen, is
daer een vrouken t'volck daghelijcks overset om ghelt
twee wiens namen hier niet sullen sijn ghestelt
souden op een tijt van haer werden overset
hoe dat zy dit vrouken hebben aldaer ghequelt
sal ick u nu vertrecken op mijn woorden let
dese dochten dit vrouken is dapper, fraeij en net
wy willen haer eenen dach vanden hoochsten legghen
elck beghonste schoon voort te doen altemet
ende sijn uuterste meyninghe daer te segghen.
t'vrouken werpt verre sy sprack van ploegen van egg-
hen
en seyde ick sie wel, ghy sijt stekende slanghen
Maer denckt tis quaet vossen met vossen te vanghen.

D'outste sprack moet ghy u aldus vermoeijende, sijn

Mensen staan niet altijd open voor wijsheid,
iets grappigs mag soms ook wel verteld worden.
Niet ver hier vandaan ligt een veerpont
waar een vrouw dagelijks mensen overzet voor geld.
Twee wiens namen hier niet genoemd zullen worden,
wilden op een bepaalde tijd overgezet worden.
Hoe zij deze vrouw toen hebben gepest
zal ik jullie nu vertellen – let op mijn woorden.
Zij dachten: deze vrouw is dapper, mooi en netjes,
wij willen haar vandaag eens flink uitdagen.
Ieder begon zich op z'n best voor te doen
en vertelde haar zijn diepste bedoelingen.
De vrouw sloeg alles duidelijk af. Ze sprak over koetjes
en kalfjes.
Zij zei: 'Ik zie het wel, jullie zijn giftige slangen,
maar let op: het is lastig vossen met vossen te vangen.'

De oudste sprak: 'Waarom vermoei je jezelf zo?

ghy arbeyt al waert ghy een deghelijck knecht
houdt op en wilt niet meer roeijende, sijn
legt u riemen neder t'seijl moet sijn aenghehecht
den mast hebben wy nu elck al gherecht
met beurten sullen wij stieren want tis voor wint
t'vrouken sprack ick gheloove niet dat ghy sijt soo
slecht
als ghy u houdt, en wel te spreken beghint
voorwaer alsulcken vrou aen my ghy niet en vint
aldus en spreekt daer van niet meer een woort
zy antwoorden, siet dat ghy u wel versint
wilt ghijt niet doen wy werpen u over het boort
t'vrouken seyde, ick hebben wel dreychwoorden ghe-
hoort
en oock thoont ghy u hittich in Venus ghanghen
Maer denckt tis quaet vossen met vossen te vanghen.

T'vrouken sach zy en constse werden ontslaghen, niet
want zy dreychdense seer in alle manieren
doen seyde zy ten is immers u behaghen, niet
datter meer dan een tseffens sal stieren
wy syn nu in 't midden vander rivieren

Je werkt alsof je een zwoegende knecht bent.
Stop ermee, en roei niet langer.
Leg je roeispanen neer: het zeil wordt gehesen,
de mast hebben we alvast recht gezet.
We sturen om de beurt, want de wind staat gunstig'
De vrouw zei: 'Ik geloof niet dat jullie zo onbenullig
zijn
als jullie je voordoen, toen jullie begonnen te praten.
Echt waar, zo'n vrouw als ik vind je nergens.
Ik wil er daarom geen woord meer over horen.'
Zij antwoordden: 'Bezint eer ge begint.
Als je het niet wil, gooien we je overboord.'
De vrouw zei: 'Ik heb wel eerder dreigende woorden
gehoord.
En jullie gedragen je nogal seksueel opdringerig,
maar let op: het is lastig vossen met vossen te vangen.'

De vrouw had door dat ze niet kon ontsnappen,
want ze bedreigden haar op allerlei manieren.
Toen zei ze: 'Het zal jullie niet bevallen
dat er straks meer dan één tegelijk zal sturen.
We zijn nu midden op de rivier,

en hier staet een eylant fraey om te vermeyen
werpt diet zijn beurt valt, sal met my Venus vercierien
en middeler tijt sal dander hier wat beijen
zy setten d'een op t'lant, sy is van daer ghescheyen
en bracht den anderen op een ander eylant
daer sijnde sprack t'vrouken wilt plaets bereyen
ick sal de schuyt vast maken hier aenden cant
maer dit segghende stiet sijse af met dander hant
en seyde om my te bedrieghen hadt ghy verlanghen
Maer denckt tis quaet vossen met vossen te vanghen.

Prince

Princen, oftmen dese quanten hoorde bermen, nu
dat selfsste hebt ghy me seer goedt te dincken
zy riepen o vrouken wilt onser toch ontfermen, nu
u eer sullen wy voorwaer niet crincken
wy sullen u ghingber en notemuschte schincken
op dat dees schande van ons niet werde vernomen
t'vrouken riep ick saech u veel liever versincken
dan dat my sulcx te doen eens soude dromen
ick moste wel dwaes sijn nu ick vry bin ghecomen
dat ick u weder quame daer beneven

en daar is een eiland, mooi voor een plezierige tijt.
Stap uit. Wiens beurt het is, mag Venus versieren.
En ondertussen zal de ander hier even wachten.'
Ze zette de een op het eiland en is daarna vertrokken,
en bracht de andere naar een ander eiland.
Daar aangekomen zei de vrouw: 'Ga lekker zitten.
Ik zal de schuit aanmeren aan deze kant.'
Terwijl ze dit zei, duwde ze zich naar de andere kant
en zei: 'Je wilde mij graag bedrieghen,
maar let op: het is lastig vossen met vossen te vangen.'

Prince

Prinsen, als je deze schurken nu hoort klagen,
overdenk dit dan allemaal zeer goed.
Ze riepen: 'Oh vrouw, heb toch medelijden met ons!
Wij zullen uw eer niet schaden, echt waar!
Wij zullen u gember en nootmuskaat schenken,
als deze schande van ons niet bekend wordt gemaakt.'
De vrouw riep: 'Ik zie jullie nog liever verdrinken,
dan ooit te dromen dat ik jullie zou helpen.
Ik zou wel gek zijn, als ik, nu ik bevrijd ben van jullie,
jullie weer van daar zou komen halen.

maer ick sal terstont ghaen al sonder schromen
en mijn Heeren vander wet dit te kennen gheven
och hoe gheeren sout ghy wat hebben bedreven
met gheveysde heylicheydt sijt ghy omhanghen
Maer denckt tis quaet vossen met vossen te vanghen.

Maar ik zal meteen op pad gaan, zonder aarzeling,
om het de heren van de wet te vertellen.
Ach, hoe graag hadden jullie iets lekkers ervaren,
met schijnheiligheid zijn jullie omringd.
Maar let op: het is lastig vossen met vossen te vangen.'

Wilt lijdsamich sijn

Ick sach veel menschen na Jherusalem trecken
en reysde achter aen, als een te meer
ick had seer weynich gelts hoort mijn ontdecken
daerom begosten dander met my te ghecken
hy meent veur niet daer te nemen zijn keer
ick vraechde costet ghelt dat ghy reyst soo veer
sy spraken vrijlijk uut caritaeten
t'heylich graf versoecken jaet vriendt en maeckt leden
seer
doen docht ick nu sal mijn Godt t'allen tijden haeten
waer versoeck ick nu troost tot mijnder baeten
com ick ten grave niet, ick eeuwich verdwijn
ick seg liever wil ick daer t'lijf veur laeten
Maer sou dit wel een manier van sotheyt sijn?

Om mijn reys te voldoen ging ick vast voort
tot ick te Venegien quam binnen die stat
t'schip was seer lang wech ick quam noyt aen boort

Ik zag veel mensen naar Jeruzalem vertrekken
en ik reisde achter hen aan, als een van hen.
Ik had zeer weinig geld – hoor wat mij overkwam,
daarom begonnen anderen grappen over mij te maken:
'Hij neemt zich voor om niet meer terug te keren!'
Ik vroeg: 'Kost het geld om zo ver te reizen?'
Zij spraken vrijelijk vanuit barmhartigheid:
'Het Heilige Graf bezoeken, ja vriend, het gaat je moei-
te kosten.'
Toen dacht ik: God zal me nu voor altijd haten.
Waar kan ik nu troost vinden voor mijn problemen?
Kom ik niet bij het graf, dan verdwijn ik voor eeuwig.
Ik zei: 'Wil ik daar het leven voor laten?'
Maar dit is toch van de zotte, nietwaar?

Om mijn reis te voltooien, ging ik verder
tot ik de stad Venetië binnenkwam.
Het schip was al lang weg, ik kwam nooit aan boord.

ick spranck rasch in de zee, mijn reden aenhoort
die my weder visten vraechden waerom doet ghy dat
ick wil ten heylighen lande seijde ick haer plat
Sonder schip veur stroom? vraechden mannen en wij-
ven

ick sey ja, daer is wel een cruys een costelijck schat
tot Valckenburch dat deur zee tot Catwijk quam drij-
ven

van die lieve vrou tot Wilsveen moet ick me schrijven
die dreef daerse wilde wesen, sonder druck of pijn
ick wacht my selven, als dees twee haer lijven
Maer sou dit wel een manier van sotheijt sijn?

Deur zee te drijven was t'volck een wonder
daerom most ick haer noch mirakelen verslaen
die gheschiet sijn van boven tot onder
deur een Coninxs dochter, hoort toch bijzonder
Elisabeth uut Hongerien soo wij verstaen
die na haer leven hielp, die haer riepen aen
als sy gheweest sijn in groot beswaren
t'welck bleeck aen Onicaert een scholier seer saen
ende aen een kindt, out omtrent vier jaren

Ik sprong snel in de zee. Hoor nu de reden:
Zij die mij uit zee visten, vroegen: 'Waarom doe je dat?'
'Ik wil naar het heilige land,' zei ik hen direct.
'Zonder schip om op te varen?' vroegen de mannen en
vrouwen.

Ik zei: 'Ja, daar is wel het kruis, een kostbare schat
dat van Valkenburg door zee naar Katwijk kwam drij-
ven.

De lieve vrouw van Wilsveen moet ik ook beschrijven:
Zij dreef daar, omdat ze zonder leed of pijn wilde zijn.
Ik hou mezelf voor dat ik op die twee lijk.
Maar dit is toch van de zotte, nietwaar?

Op zee drijven was voor het volk een wonder.
Daarom moest ik hen over mirakels vertellen
die van A tot Z waargebeurd zijn:
over een koningsdochter – hoor toch hoe bijzonder –
Elisabeth van Hongarije, zoals wij hebben begrepen,
die, na haar leven, mensen hielp die haar aanriepen
toen zij in grote problemen waren.
Dit geldt ook voor Onicaert, een slimme scholier,
en voor een kind van ongeveer vier jaar oud,

oock eenen Frederick die al verdroncken waren
ende werden weder levend, deur Elisabeth fijn
die selfde sal mij oock int water wel besparen
Maer sou dit wel een manier van sotheijt sijn?

Prince

Ick verblij my heel in mijn Princelijcke ghepeyse
dat ick mijn hert om daer te trecken heb gheset
als ick ghinder gheweest heb, ick mij niet en veyse
om te verslaen t'wedervaren van mijn reysse
en hoe ick ghins en weer ghecome ben te met
ick sal meer versocht werden dan de gheheele Wet
ist volck noch als sy waren in veurleden tijden
want ten grave sal ick laten al dat my besmet
daer om sal ick t'volck van ghebreken noch bevrijden
na t'eynde mijns levens vry sonder vermijden
die deur beloften met giften versoecken my
oock sal ick helpen die met woorden veur my strijden
Maer sou dit wel een manier van sotheijt sijn?

ook voor ene Frederick, die allemaal verdronken waren,
want zij werden door Elisabeth weer tot leven gewekt.
'Diezelfde zal ook mij redden als ik in het water lig.'
Maar dit is toch van de zotte, nietwaar?

Prince

Ik word verblijd door mijn prinselijk gepeins
dat ik mijn hart heb aangezet om daarheen te reizen.
Als ik daar geweest ben, ben ik niet bang
om te vertellen over hoe mijn reis verlopen was.
En hoe ik toen van daar weer terug ben gekomen.
Ik zal kundiger zijn dan de hele Bijbel,
en is het volk nog zoals het was, in verleden tijden.
Want in het graf zal ik achterlaten wat mij bezoedelde.
Daarom zal ik het volk nog van gebreken bevrijden.
Aan het einde van mijn leven, komen ze in vrijheid
mij bezoeken, met beloften van giften.
Ook zal ik hen helpen die mij met woorden bijstaan.
Maar dit is toch van de zotte, nietwaar?

Egbert Meindertz

Bacchus alder dronckaerts god groot van majesteyt,
heeft tot prijs ghestelt met lustighe sinnen
een ghebraen wilt verckens hoofd costelijck toebereyt
t'welck men met constich drincken sal mogen winnen
dus comt al t'samen ghy dronckaerts uut minnen
die doctours in 't suypen zijt ghepromoveert
die smorghens vroeck met een ghebrandt wijnken
beginnen
en recht veur middach ghy die peuselaer begheert
maer na die noen werdt dan rustich u borst ghesmeert
met Enghels bier, dat ghy laet deur die kele sluypen
alst lijf vol is: weet ghy deur const die u is gheleert
dat van u te werpen: en weer vol te suypen
comt neerstich int perck, al soudt ghy daer cruypen
op avontuer oft ghy aen desen prijs mocht gheraecken
Denckt hoe lekker sal dat verckens hoofd smaecken.

Comt nu ghy reusen en ghy stercke mannen

Bacchus, de god van alle dronkaards, van hoge adel,
heeft een vermakelijke prijs bedacht:
een gebraden wild varkenshoofd, smakelijk bereid,
die men met goed drinken zal kunnen winnen.
Dus kom allen samen, jullie gepassioneerde dronkaards,
doctoren die in het zuipen zijn gepromoveerd,
Die de vroege ochtend met een brandewijntje aanvan-
gen
en precies voor het middaguur een biertje drinken.
Maar na de middag wordt dan je keel gesmeerd
met Engels bier, dat je door de keel laat glijden.
Als het lijf vol is, dan weet je door je eigen ervaring
dat uit te braken en jezelf weer vol te zuipen.
Ga ijverig in het strijdperk, ook al moet je kruipen,
op avontuur of je kans maakt op deze prijs.
Denk aan hoe lekker dat varkenshoofd zal smaken!

Kom nu jullie grote en sterke mannen

om bier en wijn te drincken dach ende nacht
ghy die fijn uutvegghen condt volle kannen
met eenen sneirts: alst u lieflijck toe werdt ghebracht
thoont nu u conste, van gheluck, ick wacht
ghy mest-swijnen comt met groote hoopen,
daer desen godt sulcke gratie in heeft ghewracht
dat ghy u keel condt op doen, en t'bier deur laet
loopen

Ghy die soo amoreus werdt, als ghy twee stoopen
int lijf hebt: dat ghy wel op een boesem ombelet
soudt climmen: als daer na mijn ontknoopen
een schoone vrouwen doeck op waer gheset
ghy oprechte slockers, die t'calf vildt altemet
thoont nu u conste wilt na desen prijs haecken
Denckt hoe lekker sal dat verckens hoofd smaecken.

Comt ghy constenaers die u laet duncken wel half
dat ghy Hermogenes te boven ghaet int singhen
als 't lijf vol is: bleytende als een onghetemt calf
comt al ter feest, wilt u const by bringhen
ghy die u sterck drinckt, dat ghy wel soudt dwinghen
als Samsoen een leeuwe, met cracht sonder practijck

om dag en nacht bier en wijn te drinken.

Jij, die een volle kan leeg kan drinken,
in een teug, als die je met liefde geserveerd wordt,
toon nu je kunsten, ik wacht met smart.
Jullie mest-zwijnen, kom in groten getale
aangezien Bacchus het zo gracieus uitgericht heeft,
dat je je keel kunt opendoen om het bier naar binnen te
gieten.

Jij die na twee pullen bier in je lijf, zo amoreus wordt
dat je om het even welk bovenlijf ook
zou beklimmen als dat, ik zeg het je,
bekleed was met een mooi vrouwenkledingstuk.
Jullie oprechte slokkers die meteen het calf willen villen,
toon nu jullie kunsten om deze prijs binnen te halen.
Denk aan hoe lekker dat varkenshoofd zal smaken!

Komt, jullie kunstenaars, die denken dat jullie bijna
Hermogenes overtreffen met jullie welsprekendheid,
als het lijf vol zit, blatende als een ongetemd calf.
Kom allen naar het feest, neem je kunsten mee,
jij die je sterk drinkt, dat je kunt verslaan
een leeuw, zoals Samson: met kracht, zonder dollen.

ghy die u wijs drinckt, wetende alle dinghen
veel bet dan Salomon, comt alle ghelijck
met die mondt is u kennelijck sonder beswijck
al dat ter werelt op den terlinck loopen mach
ghy die deur dronckenschap werdt als Cresus rijk
al vaerdt ghy na Calis van dach te dach
ghy slockers die dick over u tongh cackt int ghelach
steeckt na desen prijs, spoelt lustich u kaecken
Denckt hoe lekker sal dat verckens hoofd smaecken.

Prince

Ghy Princen doet om desen prijs diligentie
want deur de gratie van desen grooten godt ghe-eert
is dit wilt verkens hoofd vol excellentie
miraculeuselijck soo gheconditioneert
dat dien: diet wint en opeet onghelgeert
sal vercrijghen die selfde natuer en aert
van een vercken, dat alle onnutticheyt hanteert
slurpen, ghapen, ghieten, storten vry onvervaert
alst op is, stootet den back om, en verhaert
dese const sult ghy mee crijghen, dus wilt u quijten
dat met eenen veech een can van u sal werden

Jij die je wijs drinkt, alles beter wetende
dan Salomon, kom allemaal tegelijk.
Met die mond praat je zonder op te houden
over alles en iedereen die op de wereld is.
Jij die door dronkenschap zo rijk als Croesus wordt,
die dagelijks naar Kaalheid varen moet.
Jullie zuiplappen die shit uitkramen in het café,
reik naar deze prijs, spoel lustig je mond.
Denk aan hoe lekker dat varkenshoofd zal smaken.

Prince

Prinsen, maak haast voor het winnen van deze prijs,
want door de gratie van deze grote god die wij eren,
is dit wild varkenshoofd vol excellentie
en op miraculeuze wijze zo bereid,
dat degene die het wint en het op zal eten (ongelogen)
zal verkrijgen dezelfde natuur en aard
van een varken dat alle schandelijkheid hanteert:
slurpen, gapen, gieten, stromen zonder vrees.
Als het op is stoot het de bak om en vertrekt.
Deze gift zul je ontvangen, dus doe zo je best
zodat je met één haal één kan door je zal worden ge-

gheclaert

en sult se dan rustich over t'hoofd connen smijten
dus comt weest niet beveynst als d'hypocrijten
maer drinckt met een vry hert veur alle saecken
Denckt hoe lekker sal dat verckens hoofd smaecken

leegd.

En smijt deze dan rustig over je hoofd.
Dus kom, wees niet vals als de hypocrieten,
maar drink met een vrij hart voor alle zaken.
Denk aan hoe lekker dat varkenshoofd zal smaken.

Eduard de Dene

Poy poy manneken poy

Laets maecken goede Chiere
en zynghen overluudt
tgraen es niet zo diere
zoot was wylent schiere
Poy poy manneken poy, Van desen biere
Poy poy manneken poy, de Canne al huut

Zulck Deyn heeft die maniere
dat hy de Canne schuut
maer Venus Cameriere
maect hem de bystiere, Poy poy etc^a.

Zo wie den banck hanthiere
niet voor een Bier ghecruudt
alsulck een Balsemiere
helpt ons totter niere, Poy poy, etc^a.

Tswynters Byden viere

Laten we vrolijk zijn
en luid zingen,
het graan is niet zo duur,
zoals het vroeger vaak was.
Hop hop, manneke hop, van dit bier.
Hop hop, manneke hop, de kan helemaal leeg.

Zo iemand die gewoon is
de kan leeg te drinken,
maar Venus' kamerheer
maakt hem het spoor bijster. Hop hop, enz.

Wie in de kroeg kan zitten,
is niet voor één bier gekomen,
zulke balsem
helpt ons tot in de nieren. Hop hop, enz.

In de winter bij het vuur,

tmaertsbier es de iuut
drynct dat goederthiere
en zoorght niet een ziere, Poy poy etc^a

Clouck. fraey als de fiere
een alfven pot in duut
in Bachus duwiere
slacht gheen vrecken ghiere, Poy poy etc^a

Prinche tiereliere
Capean tuerlututuut
eer tkeilgat cryght een cliere
drynct ten besten Biere, Poy poy etc^a

is het maartbier er weer!
Drink het met plezier
en maak je geen zorgen. Hop hop, enz.

Klok, fraai als een trotse man,
een halve pot in één teug,
in dit lokaal van Bacchus,
wees geen gierige vrek. Hop hop, enz.

Prins tierelier,
kappie turlututuut.
Voordat je keel dichtslibt:
drink het beste bier! Hop hop, enz.

In myn Ketel comt ghildekens Cuusch ick net

Hoort. al ghy ghildekens ende veel ioncwyfs hoort
comt al in myn kethel, elck zeght anderen voort
Roupt medea methamorphosisghe goddinne
Comt medusa word myn hulpe, met een inckel woordt
mids den smeder Vulcanitich in heeter Minne
comt ghildekens comt. Comt ten eersten beghinne
se ny poerken zult indryncken meer dan een Onche
in myn kethel moeties zitten dan totten kinne
end hu blootshoofd ontdekken dan in myn Fronsse
ghy zult schynen vernischt duer apelles ponche
comt al waert ghy vanden hoofde totten voeten besmet
comt ghildekens in tyds Comt doch eer ick Ronsse
In myn Ketel comt ghildekens Cuusch ick net

Comt ghildekens comt, Comt al in myn kethele
bezitten myn brandeghe heetcoeleghe zethele
niet een haer zult ghy hebben, dat hu doet spyt
van dat ick hu voorlichame wat benethele

Hoor, alle gildebreeders en jonge vrouwen, hoor!
Kom allemaal in mijn ketel, zeg het anderen voort.
Roep Medea, de godin van de metamorfose.
Kom, Medusa, help me met één enkel woord.
En ook de smid Vulcanus, in vurige liefde.
Kom, gildebreeders, kom! Kom als eerste binnen!
Je zult er zeker meer dan één onsje indrinken,
in mijn ketel moet je eerder zitten tot aan je kin
en tot aan je blote kop, dan tot aan mijn spleet.
Je zult glanzen, vernist door het penseel van Apelles.
Kom, al ben je van top tot teen besmet,
kom, gildebreeders, op tijd, voordat ik rimpels krijg.
Kom in mijn ketel, gildebreeders, ik kuis jullie!

Kom, gildebreeders, kom, kom in mijn ketel!
Neem plaats op mijn brandende, gloeiende zetel.
Je zult geen haar meer hebben, je krijgt er spijt van,
dat ik je lichaam een beetje kietel.

ghy wordtter gheel veraverecht in corter tydt
Comt ghehaerde oft alf gheschoorne, wie dat ie zyt
of die thaerken te crueckelen pleight up stocxkens
van die moeyte word verlost ghy, Comt hu zelven quyt
comt oock ghewimbraeude Corthieleghe mocxkens
Comt schoeliekens vanden Neapolitaenssche brocxkens
al zyt ie onReyn besmatert oncuusschich onder zet
Comt ick zal hu overslooven keelcoordeghe clocxkens
In myn kethel comt ghildekens Cuusch ick net

Comt Alle wiltlaeghers in venus warandekens
Comt ghildekens comt Ionghe Lammertandekens
comt die zeer gheerne tRuwe schortcleedt Angord
comt die den dach meest huutdraeghen met mandekens
Comt, in myn kethel word ghy gheCuuscht up en Cort
up dat ghy myn laeuwenesse ghewaere wordt
der huutcommende zult schynen nieuboren Ioncxkens
comt oock paruucke draegherkers, naer myn kethel Port
ick zal den busch ontsteken met heetdompeghe
voncxkens
comt oock schieloose ghetoyt ghepelhaerde moncxkens
comt comt, oock ghenoodt, onder myn voysich trompet

Je wordt volledig averechts in korte tijd.
Kom, of je harig of halfgeschoren of hoe je ook bent,
of als je gewend bent met stokken te wankelen,
van die moeite word je verlost, kom en bevrijd jezelf.
Kom ook, verwende, onbeschaamde meisjes,
kom, schooiers met Napolitaanse korsten.
Al ben je onrein, bevuurd en onkuis,
kom, ik zal je overgieten als dorstkelige klokjes.
Kom in mijn ketel, gildebroeders, ik kuis jullie!

Kom allemaal, jachtliefhebbers in de tuin van Venus!
Kom, gildebroeders, kom, jonge lammetandjes,
kom, jullie die graag ruwe schorten aantrekken.
Kom, jullie die de dag doorbrengen in de manden,
kom in mijn ketel, jullie worden snel gereinigd,
zodat je mijn zuiverheid zult ervaren.
Als je eruit komt, zul je stralen als pasgeboren jonkies.
Kom ook, pruikdragers, naar mijn ketel toe,
ik zal het brandhout aansteken met hete en vurige
vonken!
Kom ook, schijnheilige, onbetrouwbare monniken,
kom, kom, uitgenodigd door mijn vuile trompet,

zonderlynghe ghy, om caelwe worden bloncxkens
In myn kethel comt ghildekens Cuusch ick net

Prinche

Comt oock in myn kethel duer myn Voorduerken
die te Roodtroengich draeght een Coluerken
twelck Roosproetich bemasschelt te oudbollich staet
comt ick zalt hu wel beteren, min dan in een huerken
zo vullicx ghy van myn sopolorien ontfaet
comt ghildekens comt comt, doet eens mynen Raedt
comt vry grouue craeghalsen, hoe vroom ghezwanst
alle wie besloten cortsen hebt, hoe inghewortelt quaet
comt worpt ghemoet in myn kethel bemommeCanst
speilt Duuckerken met tbolleken, en binnen danst
Comt ick zalt ie dan upden cam ofNypen Bet
hoe dickhareghe toppen Rulochtich ghecranst
In myn kethel comt ghildekens Cuusch Ick net

vooral jij! Om kaal te worden tot je ervan blinkt.
Kom in mijn ketel, gildebroeders, ik kuis jullie!

Prince

Kom ook in mijn ketel door mijn voordeur,
jij die een roodkleurig gezicht hebt,
die met rode vlekken bedekt en verouderd is.
Kom, ik zal je verbeteren, in minder dan in een uur,
zodra je mijn zuiverende soep ontvangen hebt.
Kom, gildebroeders, kom, volg mijn raad,
kom, ook jullie, dikke nekken, hoe trots je ook bent,
Iedereen die korsten heeft of een hardnekkige ziekte,
kom en gooi je als een dobbelsteen in mijn ketel.
Speel balspelletjes en dans vanbinnen!
Kom, ik zal je kennis laten maken met de brouwerij,
zelfs de dikste haren zullen ervan krullen.
Kom in mijn ketel, gildebroeders, ik kuis jullie!

Nawoord

De hoogtijdagen van de rederijkersliteratuur beginnen met Anthonis de Roovere enkele jaren voor 1460 en eindigen ruim 100 jaar later. Rederijkers waren schrijvers, dichters en acteurs die in verenigingsverband literatuur schreven en uitvoerden. Een ander woord voor vereniging is kamer, een vereniging van rederijkers is dus een rederijkerskamer. De eerste rederijkerskamers ontstonden zo halverwege de 15^e eeuw. Veel steden, stadjes, dorpen en dorpjes stichtten vanaf die tijd een of meer kamers.

De rederijkers vonden het niet alleen leuk om literatuur te schrijven, nee, literatuur moest vooral uitgevoerd worden. Een gedicht werd niet gelezen, een gedicht werd gehoord. Uiteraard gold voor liedjes en toneelstukken hetzelfde. Literatuur was niet bedoeld om stilletjes in een hoekje van de kamer gelezen te worden, literatuur moest luidkeels in cafés en op pleinen ten gehore gebracht worden. In de vertolking van een gedicht werd het gedicht voltooid en bestendigd. Literatuur was onderdeel van een gezamenlijke beleving. Om deze gezamenlijkheid te bevorderen, organiseerden de rederijkerskamers vaak wedstrijden. Sommige waren zeer groots aangepakt en waren culturele festivals die dagen konden duren (zoals de Brabantse Landjuwelen, of de Rhetorijck-feesten), andere waren veel korter. Ook binnen de kamers zelf waren er voortdurend wedstrijden, men vond dat door dit competitieve element de literatuur naar een hoger niveau getild werd. Wat de prijzen waren in de kleine wedstrijden, is niet bekend – maar je moet denken aan een glas bier of zo. Bij de grotere wedstrijden waar verschillende steden aan meededen waren de prijzen prestigieuzer, zoals bekens van echt zilver. Deze grotere festivals hadden prijzen voor het beste lied, het beste serieuze toneelstuk, het beste komische toneelstuk, het beste serieuze gedicht, het beste

komische gedicht, het best vuurwerk, de beste aankledingen enz. Sommige festivals loofden ook een prijs uit voor de kamer die het verst weg lag. Iedere rederijderskamer ging dan meestal wel met een prijs naar huis.

Er waren rederijderskamers die jongeren een opleiding in presentatietechnieken aanboden, er waren rederijderskamers waarbij vooral de drank moest vloeien en er waren rederijderskamers die daartussenin lagen. Vanuit de meer intellectuele kamers werd ook de reformatie gepropageerd. Door samen te komen, na te denken, te discussiëren en te schrijven, kwam er ook kritiek op de kerk. De ideeën van Maarten Luther vonden in diverse kamers een voedingsbodem. Het was in de 16^e eeuw gevaarlijk om openlijk kritiek te leveren, voor je het wist werd je beschuldigd van ketterij en eindigde je op de brandstapel. De kritiek werd dikwijls tussen de regels door geuit.

Er waren allerlei literaire genres die door de rederijders beoefend werden, maar toneelstukken, liedjes en refereynen waren de belangrijkste. Wat toneelstukken en liedjes zijn, is bekend – maar wat een refereyn is, dat weten de meeste 21^e-eeuwers niet. Een refereyn (je mag ook referein, refrein, refreyn, refereijn of refereijn schrijven) is een lang gedicht (minstens 4 strofen) waarvan iedere strofe eindigt met dezelfde regel (de stock-regel). De laatste strofe heet de prince-strofe. Aangezien refereynen vooral voorgedragen werden, moest het publiek weten wanneer het eindigde. Voor de laatste strofe begon, zei de voordrager luidop ‘Prins’, zodat iedereen wist dat het einde naderde. Er zijn ook refereynen waarin het woord ‘prince’ in de eerste regel van de laatste strofe staat, dat was natuurlijk een leuk extraatje. Er waren 3 typen refereynen: religieuze (int vroede), amoureuze (int amoureuze) en humoristische (int sotte). In het boekje dat je nu in handen hebt, staan slechts voorbeelden van refereynen int sotte. (Parsons & Jongenelen, 2008)

Het refereyn was zo’n belangrijk genre dat veel rederijdersliedjes ook refereynkenmerken hebben. Toch waren refereynen zelf geen liedjes, ze werden niet gezongen. Hoe een refereynvoordracht dan wel geklonken moet hebben, is niet met 100% zekerheid te zeggen. Zelf noemden de rederijders het ‘pronuncieren’. Waarschijnlijk moet het ongeveer als een rap geklonken hebben. En inderdaad, als je een refereyn gaat rappen, dan merk je dat er een

flow in zit. Ik heb het geprobeerd, en het was leuk om te doen – het resultaat staat op YouTube (Jongenelen, 2012). Probeer de liefde voor het refereyn zelf ook eens op deze manier uit.

In 1566 raast de Beeldenstorm over de Nederlanden, in 1568 breekt de Tachtigjarige Oorlog uit. Men had dus wel iets anders aan het hoofd dan de organisatie van feestelijke festivals. Bovendien leek er een andere tijd aangeboren, een tijd waarin schrijvers zich eerder als individu dan als onderdeel van een groep manifesteerde. Veel schrijvers waren nog wel lid van een rederijderskamer, maar dat werd niet meer het uitgangspunt van hun schrijverschap. Joost van den Vondel was lid van Het Wit Lavendel; hij was daar weliswaar trots op, maar hij positioneerde zich vooral als zelfstandig auteur. P.C. Hooft was een tijdje lid van rederijderskamer De Eglantier, maar hij verliet die kamer omdat hij zich er toch niet helemaal kon ontplooien. G.A. Bredero was in de eerste plaats G.A. Bredero, dan Amsterdammer en pas op de derde plaats lid van rederijderskamer De Eglantier. Zo verliezen de rederijderskamers hun culturele topposities binnen de steden. In de dorpen en de meer perifere gebieden bleven de kamers en hun typische literaire genres langer belangrijk. In 1616 was er in Vlaardingen nog wel een groots festival waar 15 rederijderskamers aan deelnamen. In Ramakers e.a. (2006) is hier veel over te lezen én te bekijken, want er is veel beeldend materiaal van overgeleverd. Maar toch... wie halverwege de 17e eeuw nog refereynen schreef in plaats van sonnetten had toch wel min of meer de literaire boot gemist. Als we de glorie tijd van de rederijdersliteratuur laten beginnen bij Anthonis de Roovere, dan kunnen we hem laten eindigen bij de uitgave van zijn *Rethorische werken* door Eduard de Dene in 1562 (Dene, 1562). Zo begint De Roovere de rederijdersliteratuurbloei tijd en sluit hij hem af. Hoe mooi is dat?

Meer informatie over de betekenis en de organisatie van rederijders en rederijderskamers vind je in Bruaene (2008) en Dixhoorn (2009). Dit zijn twee goed leesbare en helder geschreven proefschriften. Terugkijkend kunnen we concluderen dat de rederijderij vanaf de late jaren 60 van de 16^e eeuw een aflopende zaak was – maar ruim 100 jaar was rederijderspoëzie leidend in de Lage Landen.

De vertalingen die in dit boekje opgenomen zijn, zijn niet rijmend, poëtisch of op een andere manier literair. Er is geprobeerd zo plat en zo letterlijk mogelijk te vertalen – regel per regel. Soms is een regel wat aan de korte kant, dan staat er in het origineel net wat meer. Dat komt omdat de vertaling anders naar de volgende regel overloopt en tekst en vertaling niet meer gelijk zijn (ze staan dan niet meer ‘in register’). Dat is jammer, maar soms gaat de vorm voor de inhoud. Overigens wil ik niet beweren dat de vertalingen voor 100% geslaagd zijn. Rederijkers-teksten zijn dikwijls complex, refereynen hebben vaak lastige zinnen die over meerdere regels heenlopen, of ze bevatten juist elliptische zinnen. En uiteraard zijn er idiomatische uitdrukkingen en woordgrappen die nagenoeg niet te vertalen zijn. Daarnaast maken vertalers vergissingen en domme fouten; ik weet zeker dat er daarvan genoeg te vinden zijn in dit boekje. *Errare humanum est... mea culpa... et cetera.*

Nu zal ik over iedere tekst die opgenomen is in dit boekje enige uitleg geven. Ik hou het kort, er is nog veel meer over te vertellen – heel veel meer, heel veel meer. De studie naar rederijkersliteratuur is nog lang niet voltooid, er liggen nog genoeg teksten om vele profielwerkstukken, bachelor- en masterscripties, en proefschriften over te schrijven. Aan de slag!

Tilburg, lente 2025
Bas Jongenelen

Anthonis de Roovere

Anthonis de Roovere (ca. 1430-1482) werd onder de rederijkers gezien als een van de allergrootste. Hij was de officiële stadsdichter van Brugge. In 1562 is zijn verzameld werk uitgegeven door Eduard de Dene, maar zeer waarschijnlijk zijn er gaandeweg de tijd toch wat gedichten verdwenen geraakt. Het is namelijk best een beetje raar dat er slechts vier rondelen van De Roovere over zijn (Jager, z.d., pp. 62-63) – zou hij er echt niet meer geschre-

ven hebben? Ik denk zelf van wel. Een rondeel is een gedicht waarin diverse regels letterlijk herhaald worden; de rondelen die we van De Roovere hebben zijn achtregelige rondelen met als rijmschema ABaAabAB (hoofdletters in een rijmschema geven aan dat de regel in zijn geheel herhaald is). De kijk op de wereld die uit deze rondelen blijkt, is cynisch: de mensen zijn niet te vertrouwen. Ze gedragen zich zoals ze zich in een groep horen te gedragen, ze likken naar boven en ze trappen naar onder. Vertrouw niemand!

Het lange gedicht over het mollenfeest is een standensatire (Jager, z.d., pp. 70-73). De maatschappij kende in de tijd van Anthonis de Roovere verschillende rangen en standen. Bekend is de Middeleeuwse driedeling in adel, geestelijkheid en boeren / burgers; deze driedeling is gebaseerd op je afkomst (wat je vader was, dat ben jij ook). Maar deze indeling is nooit echt werkelijkheid geweest. Er waren immers altijd mensen die zich eraan onttrokken. Zo kon je als burger in de adelstand verheven worden, waren er adellijke geestelijken, hadden geestelijken buiten-echtelijke kinderen en leefden rijke burgers als adellijke heren. Maar toch: er waren rangen en standen. In *Het mollenfeest* toont De Roovere aan dat wat je rang of stand ook is, je altijd een keer sterft. Wat dat betreft is iedereen gelijk. Het is geen satire waaruit blijkt dat De Roovere de maatschappij wil veranderen, hij roept niet op tot een revolutie. Nee, hij constateert met humor dat in de dood iedereen gelijk is.

Jan van Doesborch

Over het leven van Jan van Doesborch is weinig bekend, wel staat vast dat hij in 1536 in Utrecht gestorven is. Hij was boekdrukker en uitgever in Antwerpen en Utrecht. Een van de boeken die hij uitgegeven heeft is een refereynbundel, maar het jaar van publicatie is onzeker – ergens rond 1525 moet het geweest zijn. Wie die refereynen geschreven hebben, is ook onbekend. Was het Van Doesborch zelf? We weten het niet, maar ik denk niet dat hij alle refereynen in die bundel geschreven heeft. De refereynen hier komen uit de editie van Kruyskamp (1940).

Het eerste refereyn hier gaat over seks, dat seks leuk is om te doen, en dat je het vooral moet doen. Want wat kan er eigenlijk gebeuren? De enige consequentie van seks is dat je er kindertjes van krijgt. Nou en? Daar zit een kern van waarheid in, maar achter deze luchtige constatering ligt een ernstige waarschuwing. Seks is leuk om te doen, maar let op: voor je het weet heb je een kind. Deze waarschuwing gold vooral voor ongetrouwde jongeren.

Het refereyn op de stockregel 'Nu segt mi wie heeft den prijs ghewonnen' gaat over begijnen die een schetenwedstrijd organiseren. Dit refereyn lijkt op een soortgelijk refereyn van Anna Bijns (daarover later meer). Begijnen waren religieuze vrouwen die bij elkaar woonden, het waren geen nonnen die in een klooster woonden, maar ze zijn er wel enigszins mee te vergelijken. Deze begijnen (en ook nonnen) waren vooral gericht op een religieus leven, ze hielden zich bezig met bidden. Dit leven was in de Middeleeuwen het hoogste leven. Doordat de begijnen in dit refereyn scheten laten, wordt het hoogste leven gekoppeld aan het laagste van het laagste: dingen uit de anus. Op deze tegenstelling is het humoristische effect gebaseerd.

Dat je boter en kaas moet hebben in je goed uitgeruste keuken is helemaal niet grappig. Toch is dit refereyn opgenomen tussen de refereynen in het zotte. Er moet iets zijn geweest dat die late Middeleeuwers heel grappig gevonden hebben. Het is raadselachtig. Totdat je beseft dat boter en kaas van melk gemaakt worden – en dat koeien alleen maar melk geven als ze gekalfd hebben, en dat koeien pas kunnen kalven als ze gedekt zijn geweest. Melk staat symbool voor seks. Op deze gravure van Lucas van Leyden (Rijksmuseum RP-P-OB-1748) wordt melk ook in verband gebracht met seks. Kijk maar naar de borsten van het meisje (nooit gedacht dat ik dat ooit nog eens zou zeggen) en kijk maar naar de diverse fallische takken van de boomstronk waar de boerenpummel zijn hand op laat rusten. Bovendien moet je melk karnen om boter en kaas te maken. Voor het karnen van melk moet je een copulerende beweging maken met de karnstok in de karnton. Met andere woorden: de keuken is een metonymia voor het huishouden en boter en kaas staan metafoor voor seks. Als je geregeld seks hebt, dan heb je een gelukkig huishouden.

Jan van Stijevoort

Als priester hield Jan van Stijevoort (ca. 1495-1576) zich bezig met religieuze zaken. Maar hij hield ook van gedichten, niet alleen van religieuze poëzie. Hij had een verzameling gedichten aangelegd, en deze verzameling is bewaard gebleven. Het heeft wel tot in 1930 geduurd voor deze refereynbundel gepubliceerd werd (Lyna & van Eeghem, 1930).

Een van de gedichten uit zijn verzameling is een refereyn met de stockregel 'Steeckt van verre ick heb luttel an'. Het gaat over een jongeman die een steekspel speelt bij een levenslustige vrouw. Ach, zelfs bij deze minisamenvatting valt op dat... Nou, er valt wel het een ander op. Draag het gedicht eens voor in een vrolijk gezelschap.

Het tweede refereyn uit de bundel van Van Stijevoort staat ook in de bundel van Van Doesborch, maar in die bundel zijn diverse foutjes geslopen, vandaar dat ik de voorkeur geef aan de verse van Van Stijevoort. Dit gedicht is een van de smerigste gedichten uit de Nederlandstalige literatuurgeschiedenis. Het hoogtepunt gebeurt in de voorlaatste strofe. De man en de vrouw liggen lepeltje-lepeltje in bed en dan schijnt hij in haar schoot. Hij draait zich om en komt met zijn hoofd tussen haar borsten. Door de stank van de stront kotst zij over zijn hoofd. De grap wordt versterkt door de stockregel die een oproep is om deze vorm van liefde zelf ook eens te proberen.

Anna Bijns

Anna Bijns (1493-1575) was een Antwerpse dichteres. Aangezien vrouwen geen lid konden worden van een redrijkerskamer is zij altijd een individuele auteur geweest. Zij publiceerde daarom onder haar eigen naam en niet onder de paraplu van een collectief. Haar favoriete thema's waren religie en liefde. Het religieuze thema kenmerkt zich door een fel katholicisme en anti-protestantisme. Haar liefdesgedichten komen erg doorleefd over – zijn ze autobiografisch? Dat zou best eens kunnen.

Gelukkig schreef Bijns ook een paar komische gedichten. Haar lofzang op de aars is een opsomming over... de aars. Meer valt er eigenlijk niet over te zeggen, maar dat iemand de moeite neemt om zo'n lang gedicht te schrijven over de aars is grappig (Soens, 1902, pp. 356-359).

Het gedicht over de schetenwedstrijd in het kleine nonnenklooster is een satirisch commentaar over geestelijken die hun taak verzaken (Bijns, 1970-1971). Nonnen horen te bidden en te werken om geld te verdienen, maar ze horen zeker niet samen met een pater gezellig bij elkaar te zitten om scheten te laten. Dit is een vorm van omke-ringshumor: zo moet het dus niet! Wie zich zo gedraagt, mag uitgelachen worden. Jan van Doesborch heeft in zijn bundel ook een refereyn over schetenlatende nonnen. Zou er een gemeenschappelijke bron geweest zijn? Heeft iemand in een Antwerpse kroeg zo'n refereyn voorgedragen waar Jan van Doesborch en Anna Bijns bij waren? En dat ze het allebei min of meer onthouden hebben – maar net niet helemaal... Eenmaal thuis hebben zowel Van Doesborch als Bijns er hun eigen versie van gemaakt. Is het zo gegaan? We zullen het nooit weten.

Gent 1539

Op 20 april 1539 werd er in Gent een refereynwedstrijd gehouden door rederijkerskamer De Fonteine. De humoristische refereynen moesten antwoord geven op de vraag 'Welk volk ter wereld laat de meeste zothed zien?' Diverse rederijkers brachten refereynen ten gehore met antikatholieke en pro-Lutherse thema's. De twee refereynen komen uit de facsimile-editie van Coigneau & Waterschoot (2001).

Het refereyn uit Lo gaat over heidense goden. Althans, op het eerste gezicht is dat. Maar tussen de regels door gaat het over het Rooms-Katholicisme. De katholieken zijn eigenlijk hetzelfde als de oude Romeinen die overal hun goden voor hadden. In de katholieke kerken zie je ook nissen en kapellen met heiligenbeelden – wat is het verschil tussen een heiligenbeeld en een afgodsbeeld? Nou, dat is er eigenlijk niet. Vandaar dat de katholieken zotte afgodisten zijn.

Het Antwerpse refereyn beargumenteert dat het volk dat hypocriet is de meeste zothed toont. Er wordt verteld over mensen die braaf de kerk bezoeken, maar die vervolgens met modieuze kleren de stap gaan om er een feestje van te maken. In de twee laatste regels komt de conclusie: wie niet slechts op Jezus vertrouwt behoort tot het volk dat de meeste zothed laat zien. Dit is een puur Lutherse gedachte: je hebt als goed christen die kerken en die geestelijken helemaal niet nodig – het gaat om Christus.

Antwerps Liedboek

In 1544 brengt drukker Jan Roulans een boek op de markt met maar liefst 221 liedjes. Hij noemt dit boek *Een schoon liedekens. Boeck*, Dit vinden we tegenwoordig geen lekkere titel, vandaar dat het boek bekend staat onder de naam *Het Antwerps Liedboek*. Er staan liefdesliedjes in, politieke liederen en satirische liederen over losbandig gedrag van geestelijken. Vandaar dat het boek op de lijst van verboden boeken werd geplaatst. Er zijn 5 drukken van gemaakt in de 16^e eeuw, maar van al die drukken is er slechts 1 exemplaar overgebleven. (Poel e.a., 2004)

Het 1e liedje hier is een duet van een man en een vrouw. Ze hebben niet zo'n best huwelijk, want ze zitten elkaar de hele tijd dwars en ze hebben de hele tijd commentaar op elkaar. Voor de man lijkt het alsof hij 2 vrouwen heeft, die ieder in een oor aan het blèren zijn. Voor de vrouw lijkt het alsof zij 2 mannen heeft die ieder in een oor aan het schreeuwen zijn. Mogen we lachen om een slecht huwelijk? Jazeker, het is maar literatuur.

Het 2e liedje gaat over Klaas Molenaar. En Klaas was geen brave burger – hij wordt in het liedje ter dood veroordeeld. En toch is het een vrolijk liedje. Klaas bekent dat hij met de 3 dochters van de schout geslapen heeft. Dat is zo overdreven, dat het grappig wordt. Klaas is een *bad boy for life*. *The man you love to hate*. De laatste strofe gaat erover dat er altijd en overal Klazen Molenaars zullen zijn. Geen prettig vooruitzicht, maar toch ook wel weer heel grappig.

In het laatste liedje speelt een arts de hoofdrol. Hij komt een vrouw tegen met een wond tussen haar benen. Of hij haar kan genezen met zijn zalfpot. Nou, dat kan hij wel. Denkt hij. Het tegendeel is waar. Zijn zalfpot is leeg, maar de wond is er nog. Nee, deze man is een zeer beroerde arts.

Matthijs de Castelein

Matthijs de Castelein (1485/1486-1550) was een priester. Hij was ook een theoretisch ingestelde rederijker, zijn *Const van rhetoriken* is uiteraard een proeve van bekwaamheid waarmee hij liet zien wat hij zelf allemaal kon, maar het is ook een handboek voor andere rederijkers (Castelein, 1986). Wie een goede rederijker wil worden, die bestudeert dat boek. Hij legt in dat boek niet altijd even precies uit hoe het moet; hij laat zien met voorbeelden wat hij bedoelt. Het is een soort *show, don't tell*. Zo ook de drie rondelen hier. De Castelein had kunnen zeggen: 'Het is leuk om eens een rondeel met slechts 1 lettergreep per regel te gebruiken. Probeer daarna een rondeel met 2 lettergrepen per regel en daarna een rondeel met 3 lettergrepen op iedere regel.' Maar nee, hij liet het zien. En dan mag je zelf navolgen.

Hoewel de vertalingen in dit boekje nergens rijmend zijn, of anderszins meedoen aan de vorm van het origineel, vond ik het toch nodig om de vertalingen van deze rondelen wel te laten kloppen. Bij de vertaling van het rondeel met de 3 lettergrepen kwam ik er niet helemaal uit. Frank Fabian van Keeren heeft me erbij geholpen. Dank daarvoor!

Meester Oom

Van 20 tot 28 juli 1551 was Brussel de hoofdstad der Zotten – er werd een groots zottenfeest georganiseerd. Veel mensen kwamen met narrenkappen en andere uitdossingen naar de stad om zich als nar te tonen. Er moet muziek gemaakt zijn, er moeten toneelstukjes opgevoerd zijn, er moet gedanst zijn... Helaas zijn er toch weinig gegevens

overgeleverd, maar gelukkig hebben we van een zo'n toneelstukje wel de tekst. Dit toneelstukje is als boekje uitgegeven in 1552 en er slechts een exemplaar bewaard gebleven (Meester Oom, 1562). Het toneelstukje gaat over Meester Oom die de koning der zotten is. 'Meester Oom' is een ander woord voor pandjesbaas, hij is je *sugar daddy* die altijd voor je klaar staat met geld. Althans, als je iets komt verpanden. Dus zo'n vrolijke oom is hij ook weer niet, want uiteindelijk wil hij het geld weer terug hebben, met rente! De oproep aan het publiek om trouw te zweren aan Meester Oom als geweldige koning is een vorm van omkeringshumor. (Pleij, 1976) Dit toneelstukje is een beetje een vreemde eend in de bijt, omdat het niet valt onder wat we tegenwoordig onder 'poëzie' verstaan. Het is immers geen gedicht of een liedje. Maar het is een tekst op rijm waar de vrolijkheid van afspat. Vandaar.

Rotterdam 1561

In de zomer van 1561 werd er in Rotterdam een groot Rhetorijckfeest georganiseerd waar 9 rederijderskamers uit het graafschap Holland voor bij elkaar kwamen. Een onderdeel van het feest was een refereynwedstrijd. Deze refereynen zijn in 1564 als een apart dichtbundeltje uitgegeven door de Antwerpse drukker Willem Silvius (Silvius, 1564).

Liefde boven al is het devies van rederijderskamer De Wijngaardranken uit Haarlem. Het is onbekend wie de schrijver van dit refereyn is, misschien hebben er wel meer mensen aan meegeschreven en dat het daarom met het algemene devies van de rederijderskamer ondertekend is. Het thema van dit gedicht is de *misdirected kiss*: iemand denkt een mond of borsten te kussen, maar het is de anus. Deze strontfolklore was erg populair in de Middeleeuwen; het gedicht van *Liefde boven al* sluit daar heel mooi bij aan (Jongenelen 2024).

Volgens Johan Fruijters, factor van de rederijderskamer uit Rijnsburg, was spreken zilver en zwijgen goud. Volgens zijn refereyn kun je sommige dingen maar beter geheimhouden. Dat de vrouwen hun eed verbreken is één ding, dat ze er ook nog over praten is een tweede! Hoe stom kun je zijn? Overigens kunnen we ons afvragen in

hoeverre dit gedicht vrouwonvriendelijk is. In ieder geval zijn het de vrouwen die zich niet aan hun eed houden en het zijn de vrouwen die loslippig zijn – aan de mannen heeft het niet gelegen. Gelukkig is het slechts een grap, maar eigenlijk gaan je feministische nekharen ervan overeind staan.

Ick verbey den tijt was net als Johan Fruijters een rederijker uit Rijnsburg. Het is echter onbekend wie er achter dit pseudoniem schuilgaat. Waar het refereyn van Fruijters vrouwonvriendelijk is, daar laat het refereyn van *Ick verbey den tijt* juist een heel sterke vrouw zien. De mannen die de veervrouw willen verleiden / verkrachten denken zo sluw als vossen te zijn, maar de vrouw is ook een vos. Een veel sluwere vos. Het is daarom lastig om met vossen vossen te vangen, er is altijd wel iemand sluer dan de anderen. De vrouw weet iedere man op een eilandje in de rivier te zetten. Slim van haar. Zowel Fruijters als *Ick verbey den tijt* hebben hun verhaalstof elders vandaan gehaald, maar in die oorspronkelijke verhalen waren de vervelende mannen franciscaanse monniken. Waarschijnlijk hebben Fruijters en *Ick verbey den tijt* uit angst om voor ketter uitgemaakt te worden die monniken veranderd in gewone mannen (Jongenelen, 2021).

Ook van *Wilt lijdt samich zijn* weten we niets, behalve dat hij een rederijker uit Leiden was. Zijn refereyn over een bedevaart naar Jeruzalem is een satire op het katholicisme. Protestanten gaan niet op bedevaart, dat vinden zij een manier van afgoderij. Katholieken gaan wel op bedevaart, en de bedevaart der bedevaarten is naar de Stad der Steden: naar Jeruzalem. Helaas is de boot net weg, de pelgrim springt in zee omdat hij denkt dat de heilige Elizabeth hem wel naar het Beloofde Land zal laten drijven. Dat vindt iedereen gek. Is het natuurlijk ook. De stockregel van dit refereyn is een retorische vraag of dit zotheid is.

Egbert Meindertz ('Heer buycht mijn herte') was factor van de Amsterdamse kamer De Eglantier. Het refereyn dat hij schreef voor het Rotterdamse Rhetorijck-feest gaat over mensen die heel veel vreten en zuipen. Zij krijgen daar een varkenskop van en ze gaan zich ook gedragen als varkens. Op zich een leuk gegeven, maar er zou best wel eens meer achter dit gedicht kunnen zitten. Vanwege de verwijzingen naar belangrijke mannen uit de (Bijbel-

se) geschiedenis, is het mogelijk dat het gedicht gaat over de centrale regering in Brussel. Onder leiding van koning Philips II werden de Nederlanden bestuurd vanuit Brussel – niet iedereen was daar even blij mee. Het is heel goed mogelijk dat het refereyn van Meindert een satirische aanklacht was tegen de varkens uit Brussel, die niets liever deden dan belastingen innen. Met die belastingen vraten zij zichzelf vol. Als deze interpretatie klopt, dan is dit gedicht een heel vroege aanklacht tegen de Spanjaarden: 5 jaar voor de Beeldenstorm (Jongenelen, 2020). In oktober 1568 werd Egbert Meinderts wegens ketterij ter dood veroordeeld, maar overleed hij de dag voor zijn executie (Elslander 1953, p. 264).

Eduard de Dene

In 1561 verzamelt de Brugse rederijker Eduard de Dene (1505-1578) al zijn gedichten en liedjes in één manuscript dat hij *Testament Rhetoricael* noemt. Wat hij precies voor ogen had met deze collectie is niet duidelijk. Was hij van plan om ermee naar een drukker te gaan om het ter publicatie aan te bieden? Als dat zo was, dan hebben we te maken met een mislukking, want pas in de 20e eeuw is dit omvangrijke handschrift uitgegeven door Waterschoot & Coigneau (1975-1979).

Het bierliedje ‘Poy’ is een simpel liedje. Voor zo’n simpel liedje over samen bier drinken voelde De Dene zich niet te goed. Het hoorde er gewoon bij, waarom zou je je ervoor schamen? Het *Testament Rhetoricael* is een veelomvattend manuscript waarin intelligente en platte teksten bij elkaar staan.

Maar waar ‘Poy’ zo simpel is, daar is het refereyn op de stock ‘In myn Ketel comt ghildekens Cuusch ick net’ juist zeer ingewikkeld. Door verwijzingen naar Medea, Medusa, Vulcanus en Apelles kunnen we De Den een echte Renaissance-kunstenaar noemen. Maar wat hij er precies mee wilde, blijft toch wat vaag. Verder is het ook vaag hoe het zit met die ketel waar iedereen welkom is. Het is enerzijds de brouwketel die met bier gevuld is, en het is

anderzijds de ketel in het vagevuur waar de zondige zielen schoongebrand worden. Het is een lastig refereyn dat lastig te vertalen is. De Dene liet met dit fascinerende refereyn zien dat hij de taal volledig meester was. In 1562 geeft Eduard de Dene de verzamelde gedichten van Anthonis de Roovere uit – een eerbetoon van de laatste aan de eerste echt grote rederijker.

Gehanteerde literatuur

Bijns, Hannah (1970-1971). Een vormelijck refereyn voor suster bertken poll en haer gepickte sweestren. *Maatstaf*. Jaargang 18, # 7. pp. 516-519. Geraadpleegd op 19 feb. 2025 van [https://www.dbnl.org/tekst/ maa003197001_01/ maa003197001_01_0065.php#65](https://www.dbnl.org/tekst/maa003197001_01/maa003197001_01_0065.php#65)

Bruaene, Anne-Laure van (2008). *Om beters wille. Rederijerskamers en de stedelijke cultuur in de Zuidelijke Nederlanden (1400-1650)*. Amsterdam University Press. Geraadpleegd op 21 feb. 2025 van <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/35272>

Castelein, Matthijs de (1986). *De const van rhetoriken (facsimile van de eerste uitgave, Gent 1555)*, Theater Pax Vobis. Geraadpleegd op 18 feb. 2025 van https://www.dbnl.org/tekst/cast005cons01_01/

Coigneau, Dirk & Waterschoot, Werner (2001). *Refereynen. Gent 1539*. V.Z.W. Comité van de Gentse Rederijers

Dene, Eduard de (1562). *Anthonis de Roovere, Rethoricale wercken*. Jan van Ghelen. Geraadpleegd op 22 feb. 2025 van https://www.dbnl.org/tekst/roov002reth01_01/index.php

Dixhoorn, Arjan van (2009). *Lustige geesten. Rederijers in de Noordelijke Nederlanden (1480-1650)*. Amsterdam University Press. Geraadpleegd op 21 feb. 2025 van <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/35318>

Elslander, A. van (1953). *Het refrein in de Nederlanden tot 1600*. Erasmus. Geraadpleegd op 3 maart 2025 van https://www.dbnl.org/tekst/elsl002refr01_01/index.php

Jager, Th. De (z.d.). *Anthonis de Roovere, Een keus uit zijn werk*. De Waelburgh. Geraadpleegd op 25 feb. 2025 van https://www.dbnl.org/arch/roov002thja01_01/pag/roov002thja01_01.pdf

Jongenelen, Bas (2012-10-8). Wie heeft de prijs gewonnen? Geraadpleegd op 24 feb. 2025 van <https://www.youtube.com/watch?v=TYzR7Coibdo>

Jongenelen, Bas (2020-12-14). Een anti-Spaans gedicht uit 1561. *Historiek*. Geraadpleegd op 22 feb. 2025 van <https://historiek.net/anti-spaans-gedicht-uit-1561/>

Jongenelen, Bas (2021-11-8). Zelfcensuur in 1561. *Historiek*. Geraadpleegd op 22 feb. 2025 van <https://historiek.net/zelfcensuur-in-1561/>

Jongenelen, Bas (2024-10-29). Laatmiddeleeuwse poephumor. *Historiek*. Geraadpleegd op 22 feb. 2025 van <https://historiek.net/laatmiddeleeuwse-poephumor/128917/>

Kruyskamp, C. (1940). *Jan van Doesborch, Refreynten int sot amoureux wijs* (twee delen). E.J. Brill. Geraadpleegd op 6 maart 2025 van https://www.dbnl.org/tekst/does003refr01_01/index.php

Lyna, Frederik & van Eeghem, Willem (1930). *Jan van Stijvoort, Refereinenbundel, Anno 1524* (twee delen). De Sikkel. Geraadpleegd op 7 maart 2025 van https://www.dbnl.org/tekst/stij001refe01_01/index.php

Meester Oom (1562). *Dit is den Eedt van Meester Oom met vier ooren, Prince der dooren*. Reynier van Velpen. Geraadpleegd op 7 maart 2025 van https://www.google.nl/books/edition/Dit_is_den_Eedt_van_Meester_Oom_met_vier/r-FNAAAAcAAJ?hl=nl&gbpv=0

Parsons, Ben & Jongenelen, Bas (2008). The Refrein and the Chambers of Rhetoric in the Early Modern Low Countries. *European Medieval Drama* 12. pp. 185-210

Pleij, Herman (1976). Volksfeest en toneel in de middeleeuwen. I De zot draait de rollen om. *De Revisor* jaargang 3 #6. pp. 52-63. Geraadpleegd op 16 feb. 2025 van https://www.dbnl.org/tekst/_rev002197601_01/_rev002197601_01_0173.php

Poel, Dieuwke E. van der, Geirnaert, Dirk, Joldersma, Hermina, Oosterman, J.B. & Grijp, Louis Peter (2004). *Het Antwerps liedboek* (twee delen). Lannoo. Geraadpleegd op 17 feb. 2025 van https://www.dbnl.org/tekst/_ant001antw07_01/

Ramakers, Bart, e.a. (2006). *Op de Hollandse Parnas. De Vlaardingse rederijkerswedstrijd van 1616*. Waanders

Silvius, Willem (1564). *Drijderley Refereynen ghepronuncieert opte Rhetorijck-feest der blauwe Acoleyen van Rotterdam. 1561*. Willem Silvius. Geraadpleegd op 8 maart 2025 van https://www.google.nl/books/edition/Drijderley_refereynen_ghepronuncieert_op/zTSfPd_aBe0C?hl=nl&gbpv=0

Soens, E. (1902). Onuitgegeven gedichten van Anna Bijns (Iste deel). *Leuvensche Bijdragen*, IVde jaargang, 3^e aflevering. pp. 199-363. Geraadpleegd op 24 feb. 2025 van https://www.dbnl.org/arch/_leu001190001_01/pag/_leu001190001_01.pdf#page=1

Waterschoot, W. & Coigneau, D. (1975-1979). *Eduard de Dene, Testament Rhetoricael* (drie delen): *Jaarboek de Fontaine* XXVI, XXVIII en XXX. Geraadpleegd op 23 feb 2025 van https://www.dbnl.org/tekst/dene001test01_01/

‘Vrolijke rederijkerspoëzie uit de 15e en 16e eeuw’ is een bonte verzameling van humoristische teksten. Naast geestige gedichten over seks en bier is er ook plaats voor satiren over katholicisme en machthebbers – en uiteraard wordt de anale humor niet geschuwd. Rederijkers hadden naar onze maatstaven een vreemd gevoel voor humor. Het is een kwestie van wennen. Er zijn gedichten en liedjes opgenomen van Anthonis de Roovere, Anna Bijns, Jan van Doesborch, Jan van Stijevoort, Matthijs de Castelein, Egbert Meindertz, Eduard de Dene en een heel stel rederijkers van wie de namen onbekend zijn gebleven. Iedere tekst is zo letterlijk mogelijk vertaald in modern Nederlands, zodat dit boek ook een soort cursus is van het Nederlands van de 15e en 16e eeuw.

